

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Навчально-науковий інститут післядипломної освіти
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Дипломна робота магістра

**РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ
КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ (2014-2022 РР.)**

Виконала:

студентка VI курсу, групи 691мз
спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Ганчо Тетяна Євгенівна

Керівник: к. істор. н., доцент
кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики

Богданова Тетяна Євгенівна

Рецензент: д. політ. н., професор,
завідувач кафедри міжнародних
відносин та зовнішньої політики

**Шевчук Олександр
Володимирович**

Миколаїв – 2025

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	I-IX
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	8
1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження	8
1.2. Понятійно-категоріальна основа, методологія та методи дослідження	15
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ	
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	25
2.1. Сучасний стан та проблеми миротворчої діяльності	25
2.2. Миротворча діяльність ООН у ХХІ ст.	43
2.3. Миротворчі місії ОБСЄ та роль організації у запобіганні та врегулюванні	
конфліктів	50
2.4. Участь ЄС та НАТО у врегулюванні конфліктів на сучасному етапі	61
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ	
КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ (2014-2022 РР.).....	67
3.1. Діяльність ООН та установ ООН під час конфлікту на сході України	67
3.2. Роль ОБСЄ у врегулюванні конфлікту на сході України.....	75
3.3. Позиція ЄС та НАТО щодо конфлікту на сході України.....	80
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	91

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВПО –	Внутрішньо переміщені особи
ЄС –	Європейський Союз
ЗСУ –	Збройні сили України
КПЛ –	Конвенція про права людини
МВФ –	Міжнародний валютний фонд
МГ –	Мінська група
МГП –	Міжнародне гуманітарне право
МЗС –	Міністерство закордонних справ
МОП –	Міжнародна організація праці
НАТО –	Організація Північноатлантичного договору
ОБСЄ –	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ООН –	Організація Об'єднаних Націй
ООНВЦ –	Офіс ООН з координації гуманітарних питань
ОПЕК –	Організація країн-експортерів нафти
РФ –	російська федерація
СММ ОБСЄ –	Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні
СОТ –	Світова організація торгівлі
США –	Сполучені Штати Америки

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Світовий порядок, який керував міжнародними відносинами протягом останніх 70 років, переживає період глобальних трансформацій. Сьогодні ландшафт міжнародної політики перманентно змінюється, створюючи постійний виклик існуючому світовому порядку з розвитком тенденцій у світовій політиці. Сьогодні знакові фігури світової політики, зокрема генеральний секретар ООН А. Гутерріш, президент Франції Е. Макрон та інші, стверджують, що світ переходить до багатопольної системи, і розстановка сил змінюється. «Конфлікт в Україні має далекосяжні наслідки, призвівши до ерозії світового порядку, що склався, і посиливши суперництво між США та Китаєм. Водночас регіональні держави набувають популярності, що ще більше ускладнює міжнародну політичну арену», підкреслює український дипломат і науковець, Надзвичайний і Повноважний Посол України Борис Гуменюк¹. У лютому 2022 р. Росія розпочала неспровоковану, повномасштабну війну проти України з використанням звичайних озброєнь та інтенсивним ядерним шантажем. Першу таку війну в Європі, починаючи з 1945 р., яка поставила на грань ядерної катастрофи не тільки континент, а й світову спільноту. Таким чином, вивчення першого етапу російсько-української війни набуває додаткової актуальності за сучасних умов гостроти викликів як регіональній, так і глобальній безпеці.

Збройний конфлікт на сході України, що розпочався у 2014 році після Революції Гідності та анексії Криму Російською Федерацією, став одним із найсерйозніших викликів для міжнародної безпекової архітектури ХХІ століття. Характеризуючись елементами гібридної війни, високою інтенсивністю бойових дій, значними людськими втратами та масштабною

¹ Гуменюк Б. Новітні тенденції та чинники трансформації світового порядку. *Historia localis. Historia globalis. Студії на пошану Андрія Кудряченка*: відпов. ред. Василь Ткаченко. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», Інститут історії України Національної академії наук України, 2024. С. 709, 716.

гуманітарною кризою, цей конфлікт привернув увагу світової спільноти та вимагав оперативної реакції міжнародних організацій.

У цих умовах роль таких структур, як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Європейський Союз (ЄС) та НАТО, стала критично важливою для підтримки миру, безпеки, стабільності й пошуку шляхів мирного врегулювання. Дослідження їхньої ролі дозволяє комплексно оцінити ефективність сучасної системи міжнародних відносин у реагуванні на регіональні кризи.

Об'єктом дослідження є діяльність міжнародних організацій з урегулювання збройних конфліктів на сучасному етапі.

Предмет дослідження – роль міжнародних організацій у врегулюванні конфлікту на сході України (2014-2022 рр.).

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі діяльності міжнародних організацій у врегулюванні конфлікту на сході України в період з 2014 по 2022 роки.

Завдання дослідження включають:

- з'ясувати ступінь наукової розробленості проблеми та охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- висвітлити понятійно-категоріальний апарат дослідження та методологічні засади і методи дослідження;
- розкрити сучасний стан та ключові проблеми миротворчої діяльності у світі;
- проаналізувати миротворчу діяльність ООН у XXI столітті;
- охарактеризувати роль ОБСЄ у запобіганні збройним конфліктам та у мирному врегулюванні;
- оцінити участь ЄС і НАТО у врегулюванні міжнародних конфліктів;
- висвітлити діяльність ООН та установ ООН під час конфлікту на сході України в 2014-2022 рр.;
- з'ясувати роль ОБСЄ у врегулюванні конфлікту на сході України;

- охарактеризувати позицію ЄС та НАТО щодо конфлікту на сході України.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 2014 по 2022 роки – часовий проміжок, упродовж якого конфлікт пройшов ключові фази ескалації, спроб врегулювання, укладання Мінських домовленостей, розгортання моніторингових місій та зростання геополітичної напруги.

Територіальні межі дослідження включають зони активних бойових дій на сході України (передусім Донецьку та Луганську області), а також регіони, де здійснювалась діяльність міжнародних місій, офіційних представництв і гуманітарних програм.

Методи дослідження. Історико-описовий метод використано для аналізу хронології та динаміки конфлікту. Порівняльно-аналітичний метод – для оцінки ефективності діяльності різних міжнародних організацій. Аналіз документів та контент-аналіз застосовано при опрацюванні звітів, резолюцій, офіційних заяв та експертних аналітичних матеріалів. Системний підхід дав змогу дослідити комплексну взаємодію між суб'єктами міжнародних відносин у контексті конфлікту.

Наукова новизна роботи полягає у висвітленні розкриття теми з урахуванням сучасних оцінок. Автором доведено неоднозначність ролі міжнародних організацій у спробах врегулювати конфлікт на сході України в 2014-2022 роках.

Здійснено аналіз провідних напрямів діяльності міжнародних організацій: посередництва, гуманітарної допомоги та моніторингу. Показано обмеженість їхньої діяльності через складність конфлікту, притаманний йому гібридний характер, наявність і переплетіння геополітичних інтересів різних сторін, відсутність єдності у підходах до врегулювання конфлікту та недостатність інструментів, що вплинуло на ефективність зусиль міжнародних організацій.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дипломної роботи можуть бути використані у наукових і навчальних цілях.

Матеріали роботи можуть слугувати джерелом для підготовки курсів з історії міжнародних відносин, міжнародних організацій, конфліктології та теорії переговорів, міжнародної та європейської безпеки, зовнішньої політики України тощо. Вони також можуть бути використані для підвищення обізнаності про діяльність міжнародних організацій серед широкого загалу.

Апробація результатів дослідження. Певні теоретичні напрацювання та результати цього дослідження були використані для підготовки виступів на 2-х наукових конференціях: XXI Міжнародна наукова конференція «Ольвійський форум-2024: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (м. Миколаїв, 20-23 червня 2024 р.); Всеукраїнської наукової онлайн-конференції «Роль міжнародних організацій в світовій системі колективної безпеки (до 80-річчя від початку діяльності ООН)» (м. Ніжин, 25 квітня 2025 року).

Публікації. За темою магістерської роботи опубліковано 2 праці, з них – 2 матеріали вище зазначених конференцій.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 101 сторінку, з них основного тексту – 90 сторінок. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та літератури (100 найменувань українською та англійською мовами).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження

У вітчизняній науці питання участі міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів, зокрема конфлікту на Сході України, висвітлюється через низку різноманітних підходів, що охоплюють правові, політичні та безпекові аспекти. Важливим напрямом є міжнародно-правовий аспект, що включає дослідження правового статусу міжнародних організацій та їхньої діяльності в контексті конфлікту в Україні. У підручниках з міжнародних організацій² надають системний аналіз правових механізмів функціонування організацій, звертаючи увагу на їх роль у забезпеченні правопорядку та регулюванні кризових ситуацій. В. Латишева та В. Бабіна приділяють увагу співробітництву України з міжнародними організаціями в умовах війни³.

Окрім того, важливу роль у вивченні цього питання відіграють дослідження ролі міжнародних організацій у дипломатії та політиці. Дослідники, зокрема О. Литвинчук, А. Шевчук, О. Войтюк⁴ акцентують увагу на стратегічному вимірі міжнародної допомоги, розглядаючи її як інструмент не тільки гуманітарного реагування, а й політичного впливу у складних міжнародних ситуаціях, таких як конфлікт в Україні.

² Андросова Т.В., Кот О.В., Козуб В.О. Міжнародні організації : навчальний посібник. Харків: ХДУХТ, 2018. С. 35; Козак Ю.Г., Ковалевський В.В., Кутайні З. та ін. Міжнародні організації: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. С. 24.

³ Латишева В., Бабіна В. Співробітництво України з міжнародними організаціями в умовах війни: проблеми, напрями та перспективи. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 2023, т. 15, № 1, С. 150.

⁴ Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*, 2024, № 1(32), с. 239–252

Відзначимо також, що в українському науковому середовищі активно розвиваються міждисциплінарні підходи. Наприклад, Л. Хорішко вивчає комунікаційні стратегії України у контексті її інтеграції до європейських структур, використовуючи поєднання методів міжнародного права, політології та безпекознавства⁵. Ці підходи дозволяють глибше зрозуміти складність міжнародної політики в умовах глобальних викликів.

Ще однією важливою темою є роль миротворчих операцій ООН та інших міжнародних структур у стабілізації ситуації на сході України. Н. Гурковська⁶ досліджує гуманітарний вимір цих операцій, зокрема їх вплив на правозахисну ситуацію та виконання міжнародних стандартів. Ці дослідження висвітлюють важливість співпраці між міжнародними організаціями та урядами країн, що переживають збройні конфлікти⁷.

С. Білоцький⁸, С. Закірова⁹, О. Кресін¹⁰ висвітлюють міжнародно-правове регулювання миротворчої діяльності, а Л. Перова¹¹ – превентивну

⁵ Хорішко Л. С. Стратегічні комунікації України в контексті євроінтеграції. Науковий журнал «Політикус», 2022. URL: http://politicus.od.ua/spec_2022/16.pdf

⁶ Гурковська Н. Механізми ООН з захисту прав людини в контексті формування адекватного суспільного запиту за відповідальність за воєнні злочини. *Експертний центр з прав людини*, 2024, 3 січня. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mekhanizmy-oon-z-zakhystu-prav-liudyny-v-konteksti-formuvannia-adekvatnoho-suspilnoho-zapytu-za-vidpovidalnist-za-voienni-zlochyny/>

⁷ Кресін О. В., Савчук К. О., Проценко І. М. Міжнародно-правові засади миротворчої діяльності міжнародних регіональних організацій у контексті відновлення територіальної цілісності України: Наукова записка / Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ. 2019. 12 с.

⁸ Білоцький С.Д. Міжнародно-правове регулювання миротворчої діяльності ЄС. *Порівняльно-правові дослідження*, 2009, № 2, с. 56-61.

⁹ Закірова С. Правове регулювання миротворчих операцій ООН: terra incognita? *Громадська думка про правотворення*, 2018, № 11 (155), с. 12–20. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3719:pravove-regulyuvannya-mirotvorchikh-operatsij-oon-terra-incognita&catid=8&Itemid=350

¹⁰ Кресін О.В. Загальні засади проведення миротворчих операцій ООН. *Судова апеляція*, 2018, № 4, с. 111-124; Механізми ухвалення рішень ООН у сфері миротворчості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2018, № 3, с. 6-11; Міжнародно-правове регулювання миротворчої діяльності ООН. *Правова держава*, 2019, Вип. 30, с. 383-391.

¹¹ Перова Л.В. Проблеми міжнародно-правового регулювання миротворчих операцій ООН. *Держава та регіони, Серія : Право*, 2019, № 4, с. 186-191; Міжнародно-правові аспекти превентивної дипломатії Організації Об'єднаних Націй. *Науковий вісник*

дипломатію ООН. Діяльності ОБСЄ в Україні присвячені праці В. Мартинюка¹² та О. Снігира¹³.

У зарубіжних наукових колах участь міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів, зокрема в Україні, також є об'єктом значної уваги. Однак підхід до цієї проблеми має свої особливості, зокрема через призму теорій міжнародних відносин та врахування глобальних політичних процесів. Відзначимо працю Софії Себастьян та Адіті Горур¹⁴ та Ф. Таннера¹⁵, присвячені миротворчості ООН та ОБСЄ відповідно.

Важливим є аналіз європейської перспективи, зокрема праць Луука ван Мідделаара¹⁶, який досліджує реакції ЄС на політичні кризи, включаючи українську. Європейські науковці також активно звертаються до офіційних документів Європейської ради, що демонструють позицію ЄС у різні періоди конфлікту^{17,18}.

Одним із головних аспектів, який аналізують зарубіжні дослідники, є глобальна безпека та протистояння між Росією і Заходом, що дає можливість

Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція, 2019, Вип. 39, с. 162-165.

¹² Мартинюк В. «Перезавантаження ОБСЄ – випробування в Україні». *УНЦПД (Український незалежний центр політичних досліджень)*, 2016, № 19/743, 15 лютого. URL: http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=7:perezavantazhennya-a-obs-viprobuvannya-vukran&catid=8&lang=ua&Itemid=201

¹³ Снігир О. ОБСЄ в Україні: роль Росії, СЧММ та питання миротворчого контингенту. *Українська призма. Рада зовнішньої політики*, 2016, 14 жовтня. URL: <https://prismua.org/osce-ukraine-role-russia-smm-peacekeepers/>

¹⁴ Sebastián S. & Gorur A. U.N peacekeeping & host-state consent: how missions navigate relationship with governments. Washington D.C: Stimson Center, 2018. URL: <https://reliefweb.int/report/world/un-peacekeeping-host-state-consent-how-missions-navigate-relationships-governments>

¹⁵ Tanner F. The OSCE and peacekeeping: track record and outlook. *Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg (IFSH)*, Centre for OSCE Research. 2022. 10p. URL: <https://repository.graduateinstitute.ch/record/299848>

¹⁶ Луук ван Мідделаар. Нова політика Європи: десять років політичних криз / пер. О. Паніча. Київ: Дух і Літера, 2021. 408 с

¹⁷ Conclusions European Council. European Council meeting (20 and 21 March 2014). Conclusions. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7-2014-REV-1/en/pdf>

¹⁸ European Council conclusions on Russia's unprovoked and unjustified military aggression against Ukraine. European Council Conclusions, 24 February 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/24/european-council-conclusions-24-february-2022>

зрозуміти глибші геополітичні процеси, які впливають на конфлікт в Україні. Вони часто трактують цей конфлікт як частину ширшої боротьби між двома геополітичними блоками, що знижує увагу до безпосередніх наслідків для України, але допомагає краще зрозуміти міжнародні відносини в цьому контексті¹⁹. У виданні *Brill* неодноразово публікувалися науково-аналітичні огляди щодо діяльності СММ ОБСЄ в Україні²⁰.

У теоретичному контексті багато західних дослідників звертаються до різних підходів до міжнародного врегулювання конфліктів, таких як неоліберальний інституціоналізм, реалізм і конструктивізм. Ці теорії дозволяють оцінити ефективність міжнародних організацій у миротворчих зусиллях, зокрема роль ОБСЄ, ООН та інших інститутів, а також їх здатність чи нездатність здійснювати миротворчі операції та дипломатичні зусилля в умовах українського конфлікту²¹.

Ще одним важливим напрямом є дослідження ролі міжнародних організацій, зокрема НАТО, у забезпеченні стабільності в Східній Європі, в тому числі в Україні. Оскільки цей конфлікт є частиною глобальних безпекових загроз, важливо враховувати як міжнародні організації взаємодіють в рамках колективної безпеки, що має велике значення для майбутніх підходів до миротворчих операцій.

Таким чином, відмінності між підходами вітчизняних та зарубіжних досліджень допомагають створити багатогранну картину наукових розробок щодо участі міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів, зокрема в Україні. Вітчизняні дослідження більше зосереджені на внутрішніх аспектах

¹⁹Carvalho de G. What's the future of UN peacekeeping? *World Economic Forum*, 2015. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2015/02/whats-the-future-of-un-peacekeeping/>; Cross S. NATO–Russia security challenges in the aftermath of Ukraine conflict: managing Black Sea security and beyond. *Southeast European and Black Sea Studies*, 2015, 15(2), p. 151–177.

²⁰Härtel A., Pisarenko A., Umland A. The OSCE's Special Monitoring Mission to Ukraine. *Brill*, 2021. URL: https://brill.com/view/journals/shrs/31/1-4/article-p121_121.xml?language=en; Hilde H. The Minsk Agreements and the OSCE Special Monitoring Mission. *Brill*, 2016, 27 (3–4), p. 342–357. URL: https://brill.com/view/journals/shrs/27/3-4/article-p342_342.xml

²¹Autesserre S. The Crisis of Peacekeeping. Why the UN Can't End Wars. *Majalla*, 2018. URL: <https://eng.majalla.com/node/49141/the-crisis-of-peacekeeping>

конфлікту, таких як правовий статус міжнародних організацій і безпекові питання, в той час як зарубіжні дослідження часто аналізують конфлікт через призму глобальних геополітичних процесів, що дозволяє розглядати ефективність міжнародних організацій у ширшому контексті міжнародних відносин. Такі різні підходи дозволяють сформувати більш комплексне розуміння проблеми участі міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів на прикладі України, особливо в період з 2014 по 2024 рік.

Джерельна база дослідження є фундаментальною складовою наукового аналізу, адже саме від якості та репрезентативності використаних джерел залежить глибина й обґрунтованість висновків. У межах цього дослідження джерела класифіковано за такими основними групами: документи глав держав та урядів, договори та документи міжнародних організацій, виступи політичних і державних діячів, а також публікації ЗМІ.

Першу групу становлять *документи глав держав та урядів*, серед яких головне місце займають нормативно-правові акти України та урядові матеріали. «Воєнна доктрина України» 2015 року (чинна до березня 2021 р.) визначає стратегічні засади державної оборонної політики та офіційну позицію щодо безпеки країни²². У березні 2021 р. набула чинності «Стратегія воєнної безпеки України»²³. Доповнюють цю групу матеріали Кабінету Міністрів України, що висвітлюють міжнародну взаємодію у сфері безпеки, санкційної політики та післявоєнного відновлення. Матеріали з офіційного сайту Міноборони України²⁴ також становлять інтерес для дослідження. Ці документи відображають офіційну точку зору української держави на збройну

²² Воєнна доктрина України. Затверджено Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. *Ліга-закон*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U555_15?an=1/

²³ Стратегія воєнної безпеки України. Затверджено Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. *Президент України: офіційна сторінка*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>

²⁴ Історія участі збройних сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки // *Міністерство оборони України*. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/istoriya-mirotvorchoidiyalnostizbrojni-sil-ukraini.html>

агресію, стратегії реагування та механізми співпраці з міжнародними партнерами.

Наступний масив джерел представлений *договорами та документами міжнародних організацій*. До них належать рішення та заяви Європейської Ради 2014²⁵ та 2022 років²⁶, які фіксують офіційну реакцію ЄС на анексію Криму та повномасштабне вторгнення Росії, демонструючи послідовну політику із засудження агресії, запровадження санкцій і підтримки України. Статут ООН²⁷ та Резолюції Генеральної Асамблеї ООН також відіграють важливу роль²⁸, засвідчуючи міжнародну правову підтримку територіальної цілісності України. Важливим доповненням виступають документи інших міжнародних структур, присвячені питанням санкцій, міжнародної допомоги²⁹, моніторингу³⁰, а також гуманітарному праву та захисту прав людини³¹. Аналітичні розвідки міжнародних організацій³² (НАТО, ОБСЄ,

²⁵ Conclusions European Council. European Council meeting (20 and 21 March 2014). *European Council, 2014*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/20-21/>

²⁶ European Council conclusions on the Russian military aggression against Ukraine, 24 March 2022. *European Council, 2022*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/25/european-council-conclusions-on-the-russian-military-aggression-against-ukraine-24-march-2022/>

²⁷ Статут Організації Об'єднаних Націй : прийнятий 26 черв. 1945 р. на Конференції в Сан-Франциско. *Офіційний вісник України*. 2006. № 37. С. 249–278

²⁸ Unanimously Adopting Resolution 2202 (2015), Security Council Calls on Parties to Implement Accords Aimed at Peaceful Settlement in Eastern Ukraine. *United Nations: official page*. 2015. URL: <https://www.un.org/press/en/2015/sc11785.doc.htm>

²⁹ More than 300 million people globally need humanitarian assistance and protection. *UNOCHA*. URL: <https://www.unocha.org/>

³⁰ Decision No. 1162 Extension of the mandate of the OSCE special monitoring mission to Ukraine. *OSCE: official page*. 2015. No. 1044. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/144996.pdf> ; Latest from the OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (SMM). *OSCE: official page*. 2018. URL: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/390236>

³¹ United Nations. UN Human Rights in Ukraine. 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/countries/ukraine/our-presence> ; Управління ООН з прав людини в Україні презентувало доповіді щодо поводження з військовополоненими та загальної ситуації з правами людини в Україні. *Організація Об'єднаних Націй в Україні*. 24 березня 2023 р. URL: <https://ukraine.un.org/uk/>

³² Dos Santos Cruz, C. A., Phillips, W. R. & Cusimano, S. Improving Security of United Nations Peacekeepers: We need to change the way we are doing business. *UN*, 2017. URL: https://digitallibrary.un.org/record/1479770/files/improving_security_of_united_nationspeacekeepers_report.pdf; Meier L. D. OSCE Peacekeeping – Conceptual Framework and Practical

ООН тощо) також представлені в роботі. Високий рівень легітимності цих джерел дозволяє простежити, як міжнародне право адаптується до новітніх викликів у сфері безпеки.

Третю групу складають *виступи та промови політичних і державних діячів*, які є важливими індикаторами офіційних позицій і зовнішньополітичного дискурсу. Йдеться про публічні заяви представників української влади та міжнародних організацій у межах форумів ЄС, ООН та ОБСЄ, які підтверджують політичну солідарність і послідовність у засудженні агресії³³. Такі джерела дозволяють не лише зафіксувати позиції сторін, а й виявити особливості дипломатичних підходів та риторичних змін у перебігу конфлікту.

Четверту групу становлять *публікації засобів масової інформації*, які, хоч і не є офіційними документами, мають значну евристичну цінність. Наприклад, статті видання «Європейська правда»³⁴ висвітлюють процеси європейської інтеграції та міжнародної підтримки, а публікації в українських та міжнародних ЗМІ³⁵ містять глибокий аналітичний огляд поточних подій, доповнений статистикою та оцінками експертів. Завдяки цим матеріалам дослідник має змогу оперативно реагувати на динаміку подій і глибше розуміти зміну міжнародних підходів³⁶.

Experience. *OSCE Yearbook* 2016, pp. 149-163. URL: https://ifsh.de/file/publication/OSCE_Yearbook_en/2016/Meier-en.pdf; Operations and missions: past and present. *NATO: official page*. 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm

³³ Звернення Президента України Володимира Зеленського на зустрічі міністрів закордонних справ ЄС. *Офіційний сайт Президента України*. 9 травня 2025 р. URL: <https://www.president.gov.ua/>

³⁴ Миротворча місія на Донбасі: що підказує Україні світовий досвід. *Європейська правда*, 2016, 18 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/03/18/7046393/>

³⁵ Jett D. Why UN Peacekeeping Missions Fai. *The Globe Post*, 2019. URL: <https://theglobepost.com/2019/08/01/un-peacekeeping/>; “Zelensky wants OSCE monitors to be honest when record violations in Donbas”. *Interfax-Ukraine*, 2019, 16 September. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/general/613466.html>.

³⁶ Генасамблея ООН засудила вторгнення Росії та закликала негайно вивести війська з України. *Європейська Правда*, 2022, 2 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/2/7135096/>

Наступна група джерел репрезентована *статистичними та довідковими* виданнями³⁷, зокрема, база СІПРІ³⁸, що містить важливу для роботи інформацію, та довідкова та статистична інформація з сайту ООН про миротворчі операції³⁹.

Таким чином, джерельна база дослідження вирізняється багатошаровістю, репрезентативністю та системністю. Вона охоплює документи національного й міжнародного рівнів, виступи політичних лідерів, матеріали ЗМІ, а також теоретичні праці, що дозволяє забезпечити комплексний і збалансований підхід до вивчення міжнародної реакції на збройну агресію проти України. Широкий хронологічний діапазон (2014–2025 роки) та інституційна й географічна різноманітність джерел сприяють об'єктивності наукових висновків і підвищують достовірність дослідження.

1.2. Понятійно-категоріальна основа, методологія та методи дослідження

Воєнний конфлікт як об'єкт наукового пізнання є складним суспільно-політичним явищем, що виникає на перетині інтересів держав, соціальних груп або інших політичних суб'єктів. Він характеризується застосуванням організованої збройної сили з метою вирішення суперечностей, які не вдалося врегулювати мирним шляхом. З позиції сучасного міжнародного права та воєнної доктрини, воєнний конфлікт розглядається як особлива форма реалізації політики, де головним інструментом стає насильство.

Головним поняттям у межах цієї теми є воєнний конфлікт – це загострена форма суперечностей, за якої сторони вдаються до збройного протистояння, зазвичай без офіційного оголошення війни. Він охоплює як

³⁷ Peacekeeping Tables and Charts. *Global Policy Forum*. URL: <https://archive.globalpolicy.org/security-council/peacekeeping/peacekeeping-data.html>

³⁸ Multilateral Peace Operations. SIPRI. Database. URL: <https://www.sipri.org/databases/pko>

³⁹ Peacekeeping Operations Fact Sheet. *UN Peacekeeping*, 2019. URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/pk_factsheet_09_2019_english_1.pdf; Peacekeeping Fact Sheet October 2021. *UN*. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/data>

відкриті зіткнення між державами, так і внутрішні конфлікти, в яких беруть участь регулярні або нерегулярні збройні формування. Водночас, термін «збройний конфлікт» часто використовується як ширше поняття, що охоплює будь-яке застосування сили в умовах політичного чи територіального протистояння⁴⁰.

У класифікаційному аспекті конфлікти поділяються за низкою ознак:

- За характером учасників – на міждержавні та внутрішньодержавні;
- За інтенсивністю – на обмежені та повномасштабні;
- За метою – політичні, економічні, ідеологічні тощо;
- За тривалістю та масштабом – локальні, регіональні, глобальні⁴¹.

Важливою категорією є поняття обмеженого воєнного конфлікту, який зазвичай не ставить за мету повне знищення противника або окупацію території, а передбачає досягнення конкретних стратегічних, економічних або політичних цілей за допомогою обмеженого контингенту військ і засобів.

На концептуальному рівні воєнний конфлікт розглядається як прояв системної кризи у міжнародних або внутрішніх відносинах, що не знайшли вирішення інституційними чи правовими механізмами. Одним із головних підходів до розуміння сутності воєнного конфлікту є класичне твердження Карла фон Клаузевіца, що війна є продовженням політики іншими засобами. Цей підхід актуалізується в контексті сучасних конфліктів, які часто не мають чітко окресленого фронту, а бойові дії ведуться у формі гібридної війни, асиметричних операцій, диверсій та кібератак.

Воєнний конфлікт неможливо повноцінно дослідити без урахування міжнародно-правової категоріальної бази. Основні принципи міжнародного права – суверенна рівність, невтручання, мирне вирішення спорів, утримання від погрози силою або її застосування – виступають як запобіжники конфліктів і водночас інструменти їх регулювання. Вони створюють правове поле для

⁴⁰ Boyd-Barrett O. Ukraine Mainstream Media and Conflict Propaganda. *Journalism Studies*, 2017, № 8(18), p. 1017.

⁴¹ Cross S. NATO–Russia security challenges in the aftermath of Ukraine conflict: managing Black Sea security and beyond. *Southeast European and Black Sea Studies*, 2015, 15(2), p. 155.

діяльності міжнародних організацій, зокрема ООН, які відіграють роль посередників, миротворців або надавачів гуманітарної допомоги.

Категоріальний апарат теми також включає поняття агресії, суверенітету, територіальної цілісності, прав людини, миротворчої місії, міжнародного гуманітарного права, що формують підґрунтя для правового аналізу ситуацій воєнного протистояння. При цьому, важливу роль у науковому аналізі відіграє розмежування понять «війна» та «воєнний конфлікт», оскільки не всі випадки збройного протистояння кваліфікуються як війна згідно з міжнародним правом⁴².

Міжнародні організації є формою об'єднання держав, установ або окремих осіб, які мають спільну мету і діють згідно з визначеними правилами, що виходять за межі національних кордонів. Вони поділяються на міждержавні (міжурядові) організації, які утворюються на основі офіційних угод між державами, як-от ООН, ЄС чи НАТО, та неурядові організації, що формуються без участі держав, на базі ініціатив приватних осіб або груп, прикладами яких є Римський клуб чи Лондонський клуб. За географічним охопленням міжнародні організації можуть бути глобальними або регіональними, а за функціональною спрямованістю – універсальними чи спеціалізованими. Також вони відрізняються умовами членства: одні є відкритими для всіх охочих держав, як ООН, інші ж – закритими, з доступом лише за запрошенням. Основні сфери їх діяльності охоплюють економіку, безпеку, екологію, права людини та інші важливі напрямки.

Концептуально міжнародні організації розглядаються як інструмент міждержавної співпраці, що виникає у відповідь на зростаючі виклики глобалізації. Вони відіграють головну роль у регулюванні багатосторонніх відносин, будучи продуктом історичного процесу інтернаціоналізації. Ідеї федералізму, запропоновані Константином Францом, стали підґрунтям для

⁴² Щипанський П. В., Леонтович С. П., Сотник В. В. Міжнародна допомога партнерів як одна з економічних складових перемоги. *Актуальні питання національної безпеки і оборони*, 2022, № 2, с. 31.

розвитку концепції співпраці між державами. Еволюція терміна «міжнародна організація» проходила шлях від першої ідеї, висловленої Джеймсом Лорімером у 1867 році, через наукові розробки Георга Єлінека, Вільгельма Шукінга і Поля Райнша, що сприяли популяризації і закріпленню поняття⁴³.

Щодо структури та класифікації, міжнародні організації можна розподілити за складом на міждержавні (ООН, НАТО, ОБСЄ) та неурядові (Римський клуб, Лондонський клуб). За географічною ознакою виділяють глобальні організації, такі як ООН, СОТ і МВФ, і регіональні, до яких належать ЄС, АСЕАН чи НАФТА. Функціонально організації поділяються на ті, що мають загальну компетенцію (ООН, ЄС), і спеціалізовані (СОТ, МОП, ОПЕК). За видами діяльності міжнародні організації охоплюють політичні, економічні, гуманітарні, оборонні та культурно-просвітницькі сфери. Умови членства розрізняються: деякі організації відкриті для приєднання будь-яких держав, інші ж обмежують доступ на основі запрошень.

Функції міжнародних організацій надзвичайно різноманітні. Вони сприяють регулюванню економічних процесів, валютній стабілізації і лібералізації торгівлі, надають технічну та економічну допомогу, покращують умови праці, приймають глобальні рішення і рекомендації, а також реагують на глобальні загрози, такі як війни чи екологічні катастрофи. Вони стають головними гравцями у підтриманні світового порядку та розвитку міжнародного співробітництва.

Історико-наукова база формування поняття міжнародних організацій пов'язана з працями видатних мислителів. Джеймс Лорімер у 1867 році вперше запровадив термін «міжнародна організація». Костянтин Франц у 1880 році висунув ідеї федералізму, які стали теоретичним фундаментом для подальшої співпраці держав. Георг Єлінек у 1882 році здійснив аналіз регуляторної ролі таких об'єднань. Вільгельм Шукінг у 1908 році

⁴³ Усатюк К. Роль ООН у врегулюванні конфлікту між Україною та Росією. *Соціальнополітичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців*, 2022, вип. 6, с. 90.

запропонував нову модель їх структури, а Поль С. Райнш у 1911 році популяризував поняття міжнародної організації в США. Ці наукові здобутки утвердили міжнародні організації як важливий елемент сучасної світової політики та права.

Одним із головних понять є «міжнародний мир і безпека», що згідно зі Статутом ООН є основною метою діяльності організації (розд. I, ст. 1). Поняття містить не лише відсутність бойових дій, але й стабільність у політичному, правовому, економічному та гуманітарному вимірах. У випадку з російсько-українською війною, саме порушення цього принципу стало підставою для багатьох резолюцій і дипломатичних ініціатив ООН⁴⁴.

Другим головним терміном є «агресія» – міжнародно-правове поняття, закріплене у Резолюції ГА ООН 3314 (1974). Агресія трактується як застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної недоторканості чи політичної незалежності іншої держави. Саме ця концепція є основою звинувачень проти Росії у контексті її дій щодо України.

Не менш важливим є поняття «територіальної цілісності», закріплене у численних міжнародних документах, включаючи Гельсінський заключний акт 1975 року. Цей принцип визначає недопустимість зміни державних кордонів силовими методами. Анексія Криму порушила цей фундаментальний принцип, що й стало підставою для активізації ООН.

Для аналізу ролі ООН важливо врахувати базові міжнародно-правові категорії, такі як:

Резолюція – формалізоване рішення Генеральної Асамблеї або Ради Безпеки, що містить політичні або правові позиції щодо певного конфлікту. Варто зазначити, що резолюції ГА мають рекомендаційний характер, тоді як рішення РБ можуть бути обов'язковими, якщо прийняті відповідно до глави VII Статуту ООН.

⁴⁴ Пилипенко Я. С. Демаркація понять «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт» та «війна». *Вісник НТУУ «КПІ»*, 2017, № 1/2(33/34), С. 145.

Право вето – механізм блокування рішень Ради Безпеки постійними членами. У контексті російсько-української війни це право часто використовувалося Росією для нейтралізації будь-яких спроб ООН запровадити санкції чи миротворчі ініціативи.

Миротворча операція – інструмент підтримки миру, який передбачає розміщення військових чи цивільних сил ООН для стабілізації ситуації. У випадку України, ідея миротворчої місії залишилася нереалізованою через дипломатичні перепони⁴⁵.

Для глибшого осмислення теми доцільно залучити основні теоретичні парадигми міжнародних відносин:

Реалізм – підходить до ООН як до інструменту, що відображає баланс сил у світі. У рамках цієї теорії вето Росії – прояв реальної сили, а не юридичної рівності. Згідно з реалізмом, держави діють у власних інтересах, а ООН лише фіксує ці інтереси в дипломатичній площині.

Лібералізм – акцентує на значенні міжнародних інституцій для підтримання миру та співпраці. З цієї точки зору, роль ООН є вирішальною в забезпеченні діалогу, гуманітарної підтримки та правового осуду агресії.

Конструктивізм – наголошує на значенні норм, ідентичностей і дискурсу. Тобто позиція ООН формує світоглядну рамку, в якій міжнародна спільнота визнає Росію агресором, а Україну – жертвою. Резолюції ГА, навіть якщо не мають юридичної сили, формують моральний клімат.

У ситуації з Україною набувають актуальності ще кілька специфічних категорій:

Тимчасова окупація – згідно з міжнародним гуманітарним правом, це стан, при якому територія перебуває під контролем іноземної держави без

⁴⁵ Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*, 2024, № 1(32), с. 239.

погодження з урядом цієї території. Крим і частина Донбасу відповідають цьому визначенню⁴⁶.

Воєнні злочини та злочини проти людяності – у фокусі моніторингових місій ООН, які фіксують систематичні порушення міжнародного гуманітарного права. Усі ці матеріали можуть стати основою для майбутніх судових розглядів у Міжнародному кримінальному суді.

Гуманітарна допомога – один із найдієвіших механізмів роботи ООН в Україні. Незважаючи на обмеження в безпековій сфері, організація залишається важливим джерелом допомоги мільйонам постраждалих⁴⁷.

У науковому дискурсі дедалі більше уваги приділяється критичному аналізу ефективності діяльності ООН. Конфлікт в Україні оголив системні вади організації:

Блокування рішень через вето – перешкоджає прийняттю ефективних заходів у випадку, коли одна з конфліктуючих сторін є постійним членом РБ.

Неефективність судових механізмів – Міжнародний суд ООН може розглядати справи лише за згодою сторін, що практично унеможливлює юридичну відповідальність агресора без його згоди.

Перевага декларативності над реальністю – попри велику кількість резолюцій, їх вплив на події на місцях є обмеженим.

Дані проблеми стали основою для численних закликів до реформування ООН, зокрема перегляду механізму вето, зміцнення ролі Генеральної Асамблеї, створення ефективнішого міжнародного трибуналу для розгляду актів агресії.

Концептуально-понятійна основа аналізу ролі ООН у російсько-українській війні дає змогу глибше усвідомити складність і суперечливість функціонування цієї глобальної організації. Незважаючи на наявність чітких

⁴⁶ Миротворча місія на Донбасі: що підказує Україні світовий досвід. *Європейська правда*, 2016, 18 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/03/18/7046393/>

⁴⁷ Латишева В., Бабіна В. Співробітництво України з міжнародними організаціями в умовах війни: проблеми, напрями та перспективи. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 2023, т. 15, № 1, С. 153.

норм, механізмів і принципів, політична вага окремих країн і слабкість виконавчих інституцій ООН значно знижують її дієвість у кризових ситуаціях. Водночас, на рівні міжнародного дискурсу, морального осуду, гуманітарної допомоги і збору доказів воєнних злочинів, ООН відіграє значну роль.

Таким чином, у сучасному світі, де глобальні загрози стають дедалі масштабнішими, ефективність ООН безпосередньо залежить від її здатності адаптуватися до нових викликів, забезпечуючи не лише номінальну присутність, але й реальні інструменти впливу на агресорів. Саме реформована, функціональна ООН може стати гарантом справжнього міжнародного порядку і справедливості.

Методологічні засади дослідження базуються на принципах наукового пізнання, серед яких основними є: об'єктивність, системність, історизм, логічність, доказовість та взаємозв'язок теорії й практики. Принцип об'єктивності забезпечує неупереджений аналіз досліджуваного явища, системність дозволяє розглядати проблему у взаємозв'язку з іншими чинниками, історизм вимагає врахування еволюції подій, а логічність та доказовість передбачають внутрішню узгодженість і підтвердження висновків емпіричними даними. Принцип взаємозв'язку теорії й практики забезпечує застосування наукових підходів до реальних міжнародних процесів.

У процесі написання дипломної роботи використано комплекс загальнонаукових, спеціальних та міждисциплінарних методів, які дозволили ґрунтовно проаналізувати діяльність міжнародних організацій у контексті врегулювання збройного конфлікту на сході України протягом 2014–2022 років.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення сучасної політичної науки, міжнародних відносин, конфліктології, міжнародного права, безпекознавства, а також праці українських і зарубіжних

дослідників, які вивчали роль міжнародних акторів у врегулюванні регіональних конфліктів⁴⁸.

Системний підхід – забезпечив цілісне бачення міжнародних організацій як складових міжнародної системи, що діють на перетині політичних, правових, гуманітарних і безпекових вимірів. Цей підхід дозволив структурувати дослідження за функціональними напрямками їхньої діяльності⁴⁹.

У дослідженні застосовано такі методи наукового пізнання:

Історико-ретроспективний метод – дозволив дослідити генезу збройного конфлікту на сході України, виявити його передумови, ключові етапи розвитку та впливові внутрішні й зовнішні фактори⁵⁰. За його допомогою здійснено аналіз подій, що передували ескалації у 2014 році.

Серед загальнонаукових методів такі, як аналіз і синтез, індукція та дедукція, абстрагування та узагальнення, групування⁵¹.

Аналіз і синтез – застосовано для класифікації та узагальнення інформації про функції, інструменти та механізми впливу таких організацій, як ООН, ОБСЄ, НАТО, на процеси деескалації конфліктів, зокрема в контексті України⁵².

Порівняльно-правовий метод – дозволив порівняти підходи міжнародних організацій до врегулювання конфлікту, виявити спільні риси та відмінності у реагуванні на події 2014 та 2022 років, а також оцінити ефективність правових механізмів, що застосовувалися.

⁴⁸ Громовенко К. В., Грушко М. В., Мануїлова К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів: навчально-методичний посібник. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 79.

⁴⁹ Хонін В. М. Методологічні принципи теорії міжнародних відносин. стаття перша // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 127 (частина І). Київ, 2016. С. 106-107

⁵⁰ Герасимчук Т. Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 189-191.

⁵¹ Хонін В. М. Методологічні принципи теорії міжнародних відносин. стаття друга // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 127 (частина ІІ). Київ, 2016. С. 104-106.

⁵² Луук ван Міделлаар. Нова політика Європи: десять років політичних криз / пер. з англ. О. Паніча. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2021. С. 133.

Контент-аналіз – застосовано до офіційних документів, резолюцій, заяв, звітів міжнародних організацій з метою виявлення основних наративів, політичних позицій та стратегій, що використовувалися у процесі врегулювання конфлікту.

Метод кейс-стаді (case study) – дозволив здійснити поглиблений аналіз окремих прикладів участі міжнародних організацій у миротворчих процесах, зокрема у контексті реалізації Мінських домовленостей.

Прогностичний метод – частково використаний у висновках для формування сценаріїв подальшої участі міжнародних організацій у забезпеченні стабільності та безпеки в регіоні.

Емпіричну базу дослідження склали офіційні документи ООН, ОБСЄ, НАТО; резолюції Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН; звіти Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні; офіційні заяви Альянсу; аналітичні матеріали міжнародних дослідницьких центрів; статистичні дані; результати моніторингів; а також публікації у фахових виданнях і засобах масової інформації.

Таким чином, використані методи дослідження дозволили всебічно й об'єктивно проаналізувати діяльність міжнародних організацій у врегулюванні конфлікту на сході України, виявити їхні досягнення, обмеження та перспективи подальшого функціонування у контексті регіональної безпеки.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Сучасний стан та проблеми миротворчої діяльності

Миротворча діяльність спрямована на створення сприятливих умов для стабільного миру в державах, які переживають збройні конфлікти. Вона зарекомендувала себе як один із найдієвіших механізмів, якими користується Організація Об'єднаних Націй для сприяння переходу від війни до мирного врегулювання.

Серед основних переваг миротворчих зусиль варто виокремити:

- міжнародну легітимність;
- розподіл відповідальності – залучення військових і поліцейських підрозділів з різних країн світу разом із цивільними представниками миротворчих місій.

Термін «миротворчість» охоплює немілітарні підходи до встановлення миру, а також дії, спрямовані на зупинення бойових дій та повернення до стабільності⁵³. Часто цим поняттям позначають операції за участю військовослужбовців ООН, відомих як «блакитні шоломи», які виконують завдання з розмежування сторін конфлікту.

У своєму звіті «Порядок денний заради миру» 1992 року шостий Генеральний секретар ООН Бутрос Бутрос-Галі визначив чотири головні форми міжнародної миротворчої взаємодії:

- дипломатія запобігання;
- власне миротворчість;

⁵³ Жукорська Я. Історія виникнення та становлення миротворчої діяльності ООН. *Часопис Київського університету права*, 2020, №4. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/605/577>.

- підтримання миру;
- післяконфліктне відновлення миру⁵⁴.

Хоч ці форми можуть застосовуватись на різних етапах конфліктного процесу, вони тісно взаємопов'язані та взаємодоповнюючі.

Інструменти превентивної дипломатії відіграють головну роль у запобіганні загостренню збройних конфліктів та мінімізації їх можливого поширення на нові території. Для досягнення цієї мети можуть бути залучені як державні суб'єкти, так і міжнародні структури, які ідентифікують потенційно небезпечні регіони, здатні перетворитися на осередки збройного протистояння або джерела сепаратистських рухів⁵⁵.

Без своєчасного втручання у вигляді попереджувальних заходів системні конфлікти можуть вибухнути за сприятливих умов. У випадку загострення ситуації існують два основні шляхи її врегулювання: через миротворчі ініціативи або примусове втручання задля встановлення миру.

Досить часто міжнародні організації чи незалежні посередники – у ситуації конфлікту виступають миротворцями, сприяючи започаткуванню діалогу між опонентами та укладенню мирної домовленості.

Стан конфліктної динаміки може проходити наступні фази (рис. 2.1)

Рис. 2.1 Фази конфлікту

Інструменти впливу на ситуацію зображено на рис. 2.2

⁵⁴ Філіпчук В. Міжнародна миротворчість та війна на сході України: чи є точки дотику? *Превентивна дипломатія, миротворчість, підтримка миру та миробудівництво у врегулюванні «українського конфлікту»*. Київ. 2016. Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). 42 с.

⁵⁵ Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.

Рис. 2.2 Інструменти впливу

Миротворчість передбачає дії, спрямовані на досягнення домовленостей між сторонами шляхом виключно мирного врегулювання. Відповідно до статті 33 Статуту ООН, передбачено такі засоби мирного розв’язання конфліктів⁵⁶:

- переговори;
- розслідування;
- посередництво;
- примирення;
- арбітраж;
- судовий розгляд;
- звернення до міжнародних інституцій.

⁵⁶ Статут Організації Об’єднаних Націй : прийнятий 26 черв. 1945 р. на Конференції в Сан-Франциско. *Офіційний вісник України*. 2006. № 37. С. 249–278.

Примусове забезпечення миру зазвичай охоплює застосування сили (переважно військової) проти сторін конфлікту для відновлення стабільності. У разі, коли дипломатичні або миротворчі заходи не приносять очікуваного результату, Рада Безпеки ООН має право санкціонувати примусове втручання.

Після укладання миру ООН або інші міжнародні установи можуть залишити миротворчі контингенти для контролю ситуації та забезпечення розмежування сторін.

Підтримання миру означає присутність місій ООН у регіоні за згодою конфліктуючих сторін. Ці місії, як правило, складаються з військових, поліцейських та цивільних учасників. Вони керуються трьома основними принципами:

- згода всіх сторін конфлікту;
- неупередженість;
- обмежене застосування сили (лише в межах самооборони або захисту мандата).

Процес формування місії ООН з підтримання миру включає кілька етапів⁵⁷:

1. Досягнення угоди між сторонами конфлікту;
2. Отримання підтримки зацікавлених учасників;
3. Аналіз технічних аспектів ситуації;
4. Подання звіту Генерального секретаря ООН;
5. Прийняття резолюції Радою Безпеки ООН;
6. Затвердження фінансування операції Генеральною Асамблеєю ООН;
7. Формування командування та особового складу місії;
8. Розробка операційного плану;
9. Безпосереднє розгортання місії в зоні конфлікту.

⁵⁷ Манжола В. ООН в постбіполярному світі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. пр. Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2015, вип. 58, ч.1, с. 67-70.

У миротворчих та примусових операціях з відновлення миру зазвичай беруть участь військові підрозділи ООН, завдання яких полягає у стабілізації ситуації. Основні відмінності між такими видами миротворчих місій наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняння форматів миротворчих операцій⁵⁸

Характеристика	Операція з примусу до миру	Операція з підтримання миру
Етап розвитку конфлікту	Загострення	Зниження напруги
Згода учасників	Відсутність згоди хоча б однієї сторони	Повна згода всіх сторін
Ставлення до учасників	Проти порушника	Нейтральне ставлення до всіх сторін
Використання сили	Дозволено Радою Безпеки ООН	Заборонено, окрім самооборони та захисту мандату

Реалізація миротворчих ініціатив дозволяє досягти тривалого миру, коли інтереси сторін збалансовано, а повернення до збройного протистояння стає економічно та політично не вигідним.

Після завершення активної фази конфлікту місцеві громади разом з міжнародними партнерами переходять до етапу постконфліктного відновлення, головною метою якого є усунення причин, що спричинили конфлікт, та недопущення його повторення.

Термін «розбудова миру» зазвичай охоплює комплекс дій, що здійснюються як міжнародними, так і національними структурами. Ці дії спрямовані на підтримку соціальних, політичних, релігійних, професійних та

інших інституцій, здатних сприяти стабілізації ситуації та зниженню ризику виникнення нового протистояння⁵⁹.

Хоча розбудова миру може мати схожі елементи з превентивною дипломатією, вони відрізняються за своєю метою: превентивна дипломатія спрямована на попередження виникнення конфлікту, тоді як розбудова миру зосереджується на запобіганні його повторному виникненню.

Головна місія розбудови миру полягає не лише в припиненні насильства, а й у ліквідації глибинних причин, що породили конфлікт. На підставі досліджень встановлено, що приблизно 50% конфліктів мають тенденцію повторюватися протягом двох десятиліть після завершення активної фази.

Розбудова миру охоплює тривалий та багаторівневий процес формування інституцій і механізмів, здатних підтримувати культуру діалогу та мирне вирішення конфліктних ситуацій.

Процес включає різноманітні напрямки діяльності, серед яких⁶⁰:

- налагодження примирення між сторонами конфлікту;
- забезпечення справедливого доступу до ресурсів і соціальних благ;
- протидія корупційним практикам;
- організація прозорих та демократичних виборів;
- утвердження рівних прав для жінок і чоловіків;
- подолання будь-яких проявів дискримінації тощо.

Важливим етапом на шляху до стійкого миру є трансформація негативного образу «іншої сторони», сформованого під впливом конфліктної соціалізації та інформаційної мобілізації.

⁵⁹ Моренчук А. Робочі механізми ООН у сфері миротворчості. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*, 2014, № 14, с. 69-74.

⁶⁰ Гурковська Н. Механізми ООН з захисту прав людини в контексті формування адекватного суспільного запиту за відповідальність за воєнні злочини. *Експертний центр з прав людини*, 2024, 3 січня. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mekhanizmy-oon-z-zakhystu-prav-liudyny-v-konteksti-formuvannia-adekvatnoho-suspilnoho-zapytu-za-vidpovidalnist-za-voienni-zlochyny/>

Перед тим як розпочати безпосередні заходи з розбудови миру, необхідно досягти стабілізації ситуації: забезпечити деескалацію, відведення сил або їхнє роззброєння, а також створити загальну атмосферу безпеки.

У цьому процесі значну роль може відігравати міжнародна присутність, яка сприяє реінтеграції колишніх учасників бойових дій у суспільство, проводить підготовку правоохоронних кадрів, а також здійснює заходи з розмінування територій – як у межах комплексних військових чи цивільних місій, так і незалежно від них.

Сучасні миротворчі місії мають набагато ширший спектр завдань, ніж лише забезпечення стабільності та безпеки. Вони також покликані сприяти політичному врегулюванню, забезпечувати захист цивільного населення, сприяти процесам демобілізації, роззброєння та соціального включення колишніх учасників збройних формувань. Важливим аспектом є також захист прав людини, підтримка відновлення правопорядку та організація виборчих процесів у постконфліктних регіонах.

Підрозділи ООН, задіяні у миротворчих місіях, відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки, політичної стабільності та підтримці країн, які перебувають на етапі переходу від збройного конфлікту до мирного співіснування.

Миротворча діяльність, що координується Організацією Об'єднаних Націй, ґрунтується на унікальному глобальному співробітництві. Вона об'єднує зусилля Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки, Секретаріату ООН, держав-донорів військових і поліцейських контингентів, а також урядів держав, які приймають місії, задля зміцнення міжнародної стабільності⁶¹.

Функціонування миротворчих операцій ООН базується на трьох головних принципах, що надають їм самостійності як інструменту міжнародного миру⁶²:

⁶¹ Козак Ю.Г., Ковалевський В.В., Кутайні З. та ін. Міжнародні організації: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 440 с.

⁶² Андросова Т.В., Кот О.В., Козуб В.О. Міжнародні організації : навчальний посібник. Харків: ХДУХТ, 2018. 235 с.

- добровільна згода сторін на участь у миротворчій місії;
- обов’язкова неупередженість усіх учасників операції;
- використання сили виключно з метою самозахисту або для реалізації положень мандату.

Згода сторін є фундаментальною умовою для розгортання миротворчих сил: без неї ООН не може реалізувати поставлені завдання в межах мандату. Вона також гарантує, що сторони конфлікту підтримують політичне вирішення ситуації. У разі відсутності згоди місія ризикує втратити нейтральний статус і змушена буде застосовувати примус, що суперечить її основному призначенню – підтримці миру.

Водночас, в окремих випадках, коли учасники конфлікту мають слабе керівництво або внутрішньо роздроблені, формальна згода може бути відсутня. У таких умовах, особливо коли на території діють озброєні угруповання, які не підконтрольні жодній із сторін, досягнення спільного консенсусу є малоймовірним, що значно ускладнює роботу миротворців.

Принцип неупередженості відіграє головну роль у формуванні довіри та налагодженні співпраці між основними учасниками конфлікту. Водночас він не означає пасивності чи повної нейтральності. Миротворчі сили Організації Об’єднаних Націй повинні демонструвати об’єктивність щодо сторін протистояння, однак залишатися активними у реалізації покладених на них завдань відповідно до мандату⁶³.

Порушення цього принципу може суттєво вплинути на авторитет миротворчої місії, поставити під сумнів її легітимність і навіть призвести до відкликання згоди на її діяльність з боку однієї або кількох залучених сторін.

Принцип незастосування сили – за винятком ситуацій, коли йдеться про самооборону чи захист визначених мандатом завдань – передбачає, що операції з підтримання миру не є засобом тиску. Проте в окремих випадках,

⁶³ Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 226 с.

коли цього вимагають обставини, миротворці можуть діяти силовими методами з відповідного дозволу Ради Безпеки ООН.

У деяких обставинах Рада Безпеки надає операціям з підтримання миру «розширені мандати», які дозволяють використовувати всі необхідні засоби для запобігання збройному зриву мирного процесу, захисту цивільного населення від загроз або сприяння у відновленні правопорядку.

Хоча подібні «жорсткі» дії мають певні риси, спільні з операціями з примусу до миру, важливо чітко розрізняти ці два підходи. У першому випадку йдеться про силові дії, погоджені з приймаючою державою або сторонами конфлікту і санкціоновані Радою Безпеки. У другому ж – застосування сили не потребує згоди основних учасників конфлікту та проводиться на стратегічному чи міжнародному рівні, що у звичайних умовах заборонено Статутом ООН (пункт 4 статті 2), якщо тільки таке втручання не схвалене Радою Безпеки.

Застосування сили у миротворчих операціях ООН дозволяється лише у виняткових обставинах. Такі дії мають бути ретельно зваженими, здійснюватися з мінімальним необхідним рівнем сили та мати чітко визначену мету. Втручання з використанням сили може мати серйозні політичні наслідки, включно з непередбачуваними результатами.

Прийняття рішень щодо використання сили в межах миротворчої місії залежить від ряду факторів: наявного потенціалу операції, ставлення до неї з боку місцевого населення, гуманітарного впливу, безпеки персоналу та того, як такі дії можуть вплинути на збереження підтримки з боку національної влади та громадськості.

Миротворча діяльність вирізняється гнучкістю та адаптивністю і протягом останніх двадцяти років здійснювалася в різноманітних форматах. За десятиліття проведення операцій із підтримки миру було врятовано безліч життів, а в багатьох країнах забезпечено стабільність та спокій. Утім, самотійно миротворчі ініціативи ООН не здатні повністю сформувати підґрунтя для припинення збройних конфліктів і досягнення тривалих

політичних рішень. Справжні зрушення в таких сферах, як соціально-економічний розвиток, правосуддя, забезпечення прав людини, захист прав жінок, доступ до освіти та медицини, можливі лише за умови тісної співпраці з державами-членами, представниками громадянського суспільства, неурядовими структурами, агентствами системи ООН та іншими зацікавленими сторонами⁶⁴.

Історія миротворчих місій ООН починається з 29 травня 1948 року, коли Рада Безпеки ухвалила рішення направити першу групу військових спостерігачів до Близького Сходу. Вони утворили Організацію Об'єднаних Націй з нагляду за перемир'ям (UNTSO), яка мала контролювати дотримання умов мирних домовленостей між Ізраїлем та його арабськими сусідами.

Утворення міжнародних миротворчих структур після завершення Другої світової війни стало свідченням того, що світова спільнота прийшла до усвідомлення необхідності врегулювання конфліктів мирними методами. Вперше в історії людства Організація Об'єднаних Націй започаткувала комплексну систему колективної безпеки. Дане юридичне нововведення надало ООН можливість застосовувати як політичні, так і військові інструменти для запобігання агресії й збереження міжнародного миру.

Після війни світ зіткнувся з численними регіональними протистояннями та збройними сутичками, що несли загрозу як окремим регіонам, так і всьому глобальному безпековому простору, що спричинило необхідність оперативного реагування. У відповідь на ці виклики миротворчі операції, які проводила ООН, стали новим інструментом впливу міжнародної спільноти на перебіг конфліктів – від громадянських воєн до міждержавних протистоянь. Цей підхід передбачав направлення військових підрозділів та спостерігачів із нейтральних країн для підтримання миру.

У післявоєнному плані перебудови глобального порядку, що був запропонований союзними державами наприкінці Другої світової війни,

⁶⁴ Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 226 с.

головне місце відводилось колективній безпеці на основі координації дій великих держав. Зокрема, Статут ООН, який набрав чинності 24 жовтня 1945 року після конференції в Сан-Франциско, закріпив можливість як мирного врегулювання суперечок, так і силового впливу у разі необхідності.

У 1940–1950-х роках була сформована структура управління місіями ООН, окреслені головні принципи їх функціонування та визначено їхній міжнародно-правовий статус. З часом також зросло усвідомлення важливості залучення ООН до розв’язання внутрішньодержавних конфліктів.

До середини 1990-х років Організація Об’єднаних Націй виробила сучасну теоретичну основу миробудівництва, яка включає заходи для запобігання конфліктам або їх зупинення, а також пом’якшення їх наслідків. Цей підхід об’єднує елементи превентивної дипломатії, мирного сприяння, підтримки миру та миротворчих зусиль із можливістю примусу.

У вузькому сенсі термін «миротворчість» охоплює дії, спрямовані на досягнення згоди між ворогуючими сторонами, зокрема за допомогою переговорів, медіації, посередництва, примирення та інших методів мирного врегулювання, передбачених Главою VI Статуту ООН. У ширшому значенні – це комплекс заходів від дипломатичної профілактики до примусових дій, що передбачає і застосування сили.

Особливо важливою інновацією періоду «холодної війни» стали операції з підтримання миру, які стали дієвим засобом подолання політичних криз та збройних конфліктів. Такі операції можуть охоплювати військових спостерігачів, багатонаціональні контингенти, сили держав-членів ООН (за мандатом Ради Безпеки чи Генеральної Асамблеї), а також військові підрозділи країн, які діють відповідно до рішень регіональних організацій.

Основною метою цих місій є контроль за виконанням домовленостей про припинення вогню, відведення збройних сил та стабілізація ситуації в зоні конфлікту. Вони включають широкий набір дій – від забезпечення негайного припинення бойових дій до допомоги у реалізації довготривалих домовленостей, які мають привести до сталого миру.

Еволюція підходів міжнародної спільноти до миротворчої діяльності має кілька важливих етапів розвитку.

Початковий етап (1948–1956 рр.) ознаменувався проведенням перших двох операцій під егідою ООН, які функціонують до сьогодні. Перша миротворча місія була започаткована на Близькому Сході у травні 1948 року для посередництва в арабо-ізраїльському конфлікті. Вона отримала назву «Організація Об'єднаних Націй з нагляду за дотриманням перемир'я» (ОНВУП) і виконувала функції моніторингу, до її складу увійшли військові спостерігачі з держав-членів ООН⁶⁵.

Друга миротворча операція була розпочата у 1949 році в регіоні Кашміру як частина Місії військових спостерігачів ООН в Індії та Пакистані. Основною метою цієї місії був контроль за дотриманням умов припинення вогню. Саме в цей період було вперше впроваджено концепцію спостереження за режимом тиші на кордоні.

Другий етап (1956–1967 рр.) відбувався в умовах посилення геополітичної напруги між військово-політичними блоками ОВД та НАТО. СРСР і США змушені були в окремих випадках йти на поступки та шукати компромісні рішення, аби запобігти ескалації протистояння у глобальний збройний конфлікт. Унаслідок цього була сформована політика взаємного ядерного стримування. У цей період ООН започатковувала миротворчі ініціативи з метою деескалації воєнних конфліктів і забезпечення міжнародного миру⁶⁶.

Третій етап (1967–1973 рр.) характеризувався загостренням протистояння між Західним і Східним блоками, що спричинило зменшення активності ООН у сфері миротворчості⁶⁷.

⁶⁵ Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 226 с.

⁶⁶ Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 226 с.

⁶⁷ Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 226 с.

Упродовж цього періоду нові миротворчі місії не запускалися, що свідчить про зниження ефективності миротворчої діяльності в умовах жорсткої глобальної конфронтації.

Четвертий етап (кінець 1973 – початок 1980-х років) ознаменувався відновленням миротворчої практики як інструменту стримування загострень конфліктів⁶⁸.

На цьому етапі операції з підтримання миру здійснювалися на основі згоди усіх сторін конфлікту. Участь у них брали неупереджені держави, що не були сторонами протистояння. Основні завдання місій полягали у забезпеченні стабільності, припиненні бойових дій і створенні умов для нарощування взаємної довіри між учасниками конфліктів.

П'ятий етап (кінець 1980-х – початок 1990-х років) збігся із завершенням «холодної війни» та початком нової практики – примусових миротворчих операцій.

Дані ініціативи, відомі як «операції з примусу до миру» (ОПРМ), передбачали активне військове втручання з метою врегулювання конфліктів. До таких операцій залучалися наземні війська, а також сили авіації та флоту.

Оскільки мандат на проведення таких дій надається виключно за рішенням Ради Безпеки ООН, відповідно до положень Розділу VII Статуту, миротворці мали право використовувати зброю у разі необхідності для виконання поставлених перед ними завдань із підтримання або відновлення миру.

Операції з підтримання та відновлення миру (ОПРМ) можна трактувати як військові дії, які спрямовані на сприяння дипломатичним ініціативам із врегулювання конфліктів. Такі дії застосовуються в ситуаціях, коли одна або

⁶⁸ Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 226 с.

кілька сторін не визнають втручання міжнародних структур, а ризик ескалації до повномасштабної війни залишається високим⁶⁹.

Шостий етап розвитку миротворчої діяльності, що розпочався на початку 1990-х років і триває дотепер, вирізняється зростанням кількості операцій з примусу до миру та класичних миротворчих місій. Цей період збігся з глобальними змінами у світовій політиці: розпуском Варшавського договору, крахом соціалістичних режимів, розпадом СРСР і завершенням епохи біполярного світоустрою. Одночасно почалася ера глобалізації. Ці процеси спричинили значну дестабілізацію міжнародної обстановки та посилили міждержавні й внутрішні конфлікти. У такому контексті спостерігалось масове розгортання миротворчих місій.

Серед прикладів таких операцій – місії ООН у Сомалі (перша: 1992–1993 рр., друга: 1993–1995 рр.), в Руанді (1993–1996 рр.), у Демократичній Республіці Конго (з 1999 р.), а також масштабні дії у колишній Югославії (1992–1995 рр.) та інші подібні ініціативи⁷⁰.

У другій половині XX століття найпоширенішими видами збройних конфліктів стали громадянські війни, внутрішні збройні сутички та регіональні військові конфлікти, що мали різне підґрунтя. Особливо відчутно ці проблеми проявилися в державах з федеративною структурою, які виникли на уламках соціалістичних режимів. Розпад СРСР і Югославії призвів до загострення старих етнорелігійних суперечностей. Лише у період 1989–1992 років було зафіксовано понад десять серйозних етнополітичних конфліктів.

Африканський континент і досі лишається зоною нестабільності. З 1990-х років у південній частині Африки спалахнуло більше 25 локальних збройних конфліктів і війн.

⁶⁹ Скрипник О. Миротворча діяльність ООН: витоки концепції наглядових операцій. *Європейські історичні студії*, 2020, № 16, с. 142-154. URL: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2020.16.11>

⁷⁰ Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 226 с.

Після завершення Другої світової війни у світі сталося понад 100 масштабних міжнародних збройних зіткнень, унаслідок яких, за приблизними оцінками, загинули близько 20 мільйонів осіб. Лише за період із 1990 по 2000 рік через війну та конфлікти втрачено понад 5 мільйонів життів⁷¹.

Із моменту запуску першої миротворчої місії ООН у 1948 році до серпня 2020 року було реалізовано 71 операцію. З них 16 проходили у 1948–1989 роках, а 55 – з 1990 по 2020 рік. Упродовж цього часу участь у миротворчих місіях взяли близько мільйона представників армії, поліції та цивільного персоналу з понад 130 держав світу.

Статистичні дані свідчать про постійне зростання чисельності військових, залучених до операцій ООН з підтримання миру⁷².

Нові типи загроз, серед яких – транснаціональний тероризм, міжнародна організована злочинність, нелегальний обіг наркотиків, зброї, а також потенційні екологічні катастрофи, набули вагомого значення лише в останні десятиліття. Такі виклики дедалі частіше стають причиною політичної дестабілізації та збройних протистоянь у країнах Азії, Африки, Латинської Америки, а інколи – навіть у Європі, яка донедавна вважалася відносно стабільною⁷³.

Сучасні миротворчі місії ООН, які включають як військові спостережні групи, так і повноцінні військові контингенти, суттєво ускладнилися за своєю структурою, функціями та масштабом. Вони більше не обмежуються виключно традиційними функціями – сьогодні їхні завдання значно ширші⁷⁴:

⁷¹ Жукорська Я. Історія виникнення та становлення миротворчої діяльності ООН. *Часопис Київського університету права*, 2020. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/605/577>

⁷² Peacekeeping Operations Fact Sheet. *UN Peacekeeping*, 2019. URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/pk_factsheet_09_2019_english_1.pdf

⁷³ Історія участі збройних сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки // *Міністерство оборони України*. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/istoriya-mirotvorchoidiyalnostizbrojni-sil-ukraini.html>

⁷⁴ Усатюк К. Роль ООН у врегулюванні конфлікту між Україною та Росією. *Соціальнополітичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців*, 2022, вип. 6, с. 87–92.

- припинення бойових дій та розмежування сторін;
- забезпечення безпеки в зонах конфлікту, включно з портами, аеропортами й важливими об'єктами інфраструктури;
- демілітаризація територій під захистом ООН;
- охорона міжнародного персоналу;
- контроль за безпольотними зонами та попередження авіаційних порушень;
- надання гуманітарної та надзвичайної допомоги місцевому населенню;
- демобілізація колишніх учасників бойових дій, сприяння їх соціальній адаптації;
- допомога в реформуванні сил безпеки, поліції та інших інституцій;
- участь у роззброєнні, розмінуванні, знищенні вибухонебезпечних предметів;
- сприяння біженцям і внутрішньо переміщеним особам у поверненні до місць проживання;
- підтримка проведення виборів, референдумів та реформ у сфері права й державного управління;
- адміністративне управління окремими зонами конфлікту;
- контроль за виборчими процесами та забезпечення прозорості голосування;
- захист прав людини та надання консультацій у сфері правозахисту.

Попри серйозність сучасних миротворчих криз, зокрема дій Російської Федерації в Грузії та Україні, значна кількість держав і надалі вважає Організацію Об'єднаних Націй головним інститутом у сфері підтримання миру.

При аналізі результативності миротворчих місій ООН варто згадати операцію в Сьєрра-Леоне, що тривала з 1999 до 2005 року і вважається однією з найуспішніших. Завдання місії охоплювали припинення бойових дій, сприяння у наданні гуманітарної допомоги, взаємодію з місцевими силовими структурами та допомогу в організації виборів. У підсумку Генеральний

секретар ООН Пан Гі Мун зазначив, що під час місії було роззброєно понад 75 тисяч осіб і знищено понад 42 тисячі одиниць озброєння.

Місія ООН у Бурунді, що діяла до 2006 року, спершу також оцінювалась як ефективна. Вдалося досягти припинення вогню, ухвалити нову конституцію через референдум і провести демократичні вибори. Проте ситуація в країні знову загострилась у 2015 році, коли спалахнули антиурядові протести, що супроводжувалися жертвами, позасудовими вбивствами та іншими порушеннями прав людини, що спричинило загрозу нового витка громадянської війни.

Успішними також вважаються місії в Східному Тиморі, Центральнафриканській Республіці, Ліберії та Гаїті. Часткових позитивних результатів було досягнуто в Кот-д'Івуарі, Судані та Демократичній Республіці Конго, однак реалізація мандату залишилася неповною – не було повного роззброєння, а правопорядок не відновлено.

Низка інших операцій, навпаки, виявилися провальними. Наприклад, під час місії в Руанді не вдалося припинити громадянську війну. Навпаки, рівень насильства лише зріс. Трагічним наслідком стало масове винищення населення у 1994 році – жертвами геноциду стали близько мільйона осіб, що продемонструвало глибоку кризу миротворчої спроможності ООН.

Особливо кривавою стала операція в Демократичній Республіці Конго. Крім нестабільної ситуації та великої кількості жертв, міжнародна спільнота отримала численні повідомлення про грубі порушення з боку самих миротворців, зокрема щодо насильства над місцевим населенням, а також звинувачення в участі у нелегальній торгівлі природними ресурсами, зокрема золотом та каситеритом.

Миротворці ООН також зазнали критики за нездатність зупинити боснійську трагедію 1995 року. Захоплення Сребрениці боснійськими сербами закінчилося масовим убивством мусульманського населення, що стало одним із найчорніших моментів в історії ООН.

Місія в Лівані, започаткована ще у 1978 році, офіційно залишається тимчасовою, але її мандат поновлюється кожні пів року. Її діяльність викликає суперечливу реакцію обох сторін конфлікту: Ізраїль звинувачує місію в потуранні бойовикам «Хезболли», тоді як останні критикують ООН за перевищення повноважень.

Подібним чином залишаються невирішеними конфлікти в Кіпрі, Сомалі, Сирії, Лівії та Україні, що свідчить про системні вади в роботі миротворчої системи ООН.

На основі аналізу миротворчих місій можна дійти висновку, що переважна більшість з них мають низький або середній рівень результативності. Для покращення ситуації потрібні проактивні дії – запровадження запобіжних заходів до початку бойових дій. Система миротворчості потребує перегляду, зокрема розширення мандату на застосування сили з метою захисту цивільного населення та забезпечення самооборони.

Крім того, Рада Безпеки ООН повинна запровадити уніфіковану систему координації миротворчих зусиль: необхідна єдина концепція врегулювання конфліктів та чіткий алгоритм дій.

Особлива увага має приділятися поведінці персоналу місій – усі миротворці повинні дотримуватися етичних норм. Для цього потрібно організовувати спеціалізовані навчання, які забезпечать їх необхідними знаннями, зокрема в галузі міжкультурної комунікації.

Отже, миротворча діяльність залишається ключовим інструментом міжнародного співтовариства у врегулюванні конфліктів і підтриманні глобальної безпеки. Хоча її ефективність часто залежить від політичної волі сторін, наявності міжнародної підтримки та специфіки конкретного конфлікту, ООН продовжує відігравати провідну роль у забезпеченні стабільності.

2.2. Миротворча діяльність ООН у XXI ст.

Після ряду невдалих миротворчих місій у 1990-х роках – зокрема в Руанді, Югославії та Сомалі – стало очевидним як для Секретаріату ООН, так і для держав-членів, що традиційна модель миротворчості не здатна ефективно вирішувати внутрішньополітичні конфлікти. Такі конфлікти мають складний і затяжний характер, тож потребують комплексного і гнучкого підходу.

У зв'язку з цим, 7 березня 2000 року Генеральний секретар ООН Кофі Аннан ініціював створення високорівневої комісії для перегляду підходів до миротворчої діяльності Організації. Очолювана Лахдаром Брахімі, група вже 21 серпня того ж року представила звіт із новими рекомендаціями щодо підвищення результативності миротворчих операцій. У звіті, який увійшов в історію як «Доповідь Брахімі», пропонувалося впровадити нову концепцію – «операції на благо миру» (peace operations), що охоплює не лише безпосереднє втручання, а й запобігання конфліктам, миротворчість, підтримку та відновлення миру.

Даний підхід мав на меті оновити і розширити бачення миротворчої діяльності ООН, систематизувавши її у вигляді єдиного механізму. У документі було окреслено низку головних умов, без яких ефективно проведення миротворчих місій є неможливим⁷⁵:

- наявність чіткого мандату, згоди всіх сторін конфлікту, а також достатніх ресурсів для реалізації завдань і захисту від потенційних загроз;
- визнання вагової ролі регіональних і субрегіональних інституцій у підтриманні стабільності та безпеки (ООН, 2000);
- усвідомлення гуманітарної складової миротворчості, що включає не лише припинення насильства, а й перехідне управління, відновлення інфраструктури та сприяння розвитку.

Також було наголошено, що нестача персоналу, фінансів і технічного забезпечення є суттєвими факторами неефективності багатьох місій. Нове

⁷⁵ Durand L. How Did the Brahimi Report Improve the Effectiveness of UN Peacekeeping Operations? The University of Queensland, 2011. p. 2.

бачення передбачає, що підтримка миру – це вже не лише реакція на кризу, а тривала і цілісна робота зі створення умов для стійкого миру. Однак такий підхід вимагає від ООН значно більших ресурсів та часу, що суттєво ускладнює її діяльність у сучасних умовах.

Нинішній механізм забезпечення миру, який функціонує під егідою ООН, зазнає суттєвих змін як на концептуальному рівні, так і в практичній площині, що зумовлено необхідністю реагування на сучасні виклики та трансформацію політичного ландшафту. Після оприлюднення доповіді Брахімі, держави-члени та Секретаріат ООН активізували зусилля щодо поглибленої реформи, базуючись на нових стратегічних орієнтирах, викладених у таких документах:

«Загальна доктрина» (2008 р.) – документ, що узагальнює основні принципи та надає практичні настанови для учасників миротворчих операцій⁷⁶;

«Операції заради миру – 2010» (2006 р.) – рамкова стратегія з модернізації Департаменту миротворчих операцій;

Підсумковий документ Всесвітнього саміту 2005 року, в якому закріплено створення Комісії з миробудівництва;

Звіт Групи високого рівня щодо загроз, викликів і змін, що запропонував оновлений підхід до концепції колективної безпеки в XXI столітті;

Ініціатива «Нові горизонти», запропонована Міністерством миротворчих операцій та Департаментом гуманітарної допомоги у жовтні 2010 року⁷⁷.

У XXI столітті ООН організувала низку миротворчих місій, зокрема в Ефіопії та Еритреї, Східному Тиморі, Кот-д'Івуарі, Ліберії, Судані та в рамках спільної операції з Африканським Союзом у Дарфурі. Станом на сьогодні діє

⁷⁶ Coning C. de, Detzel J., Hojem P. UN Peacekeeping Operations Capstone Doctrine. Report of the TFP Oslo Doctrine Seminar 14 & 15 May 2008, Oslo Norway. UNOCHA. URL: [https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/DPKO%20Capstone%20doctrine%20\(2008\).pdf](https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/DPKO%20Capstone%20doctrine%20(2008).pdf)

⁷⁷ The new horizon initiative United Nations peacekeeping for the 21st century. URL: https://cic.nyu.edu/sites/default/files/gowan_horizon.pdf

12 місій у трьох макрорегіонах: сім на території Африки, три – на Близькому Сході, дві – в Європі та одна в Азії.

У червні 2000 року Рада Безпеки ООН започаткувала миротворчу місію для моніторингу припинення бойових дій між Ефіопією та Еритреєю, передислокації збройних сил і підтримки тимчасової зони безпеки⁷⁸. Конфлікт розгорівся ще у 1998 році через спірні прикордонні території поблизу міста Бадме. Відповідно до Алжирських домовленостей 2000 року, було погоджено створити буферну зону вздовж еритрейського кордону, де й мала функціонувати місія UNMEE, уповноважена згідно з главою VI Статуту ООН⁷⁹.

UNMEE мала слідкувати за виведенням військ, керувати спільною військовою комісією та координувати розмінування територій. Проте вже з 2003 року обидві сторони почали порушувати угоди, поступово зміцнюючи військову присутність у прикордонній зоні. З 2005 року почалося обмеження свободи дій місії: Еритрея заборонила гелікоптерні обльоти, а також обмежила пересування наземного транспорту.

У зв'язку з цими перешкодами Рада Безпеки зменшила чисельність контингенту UNMEE у 2006–2007 роках. До кінця 2007 року еритрейська влада повністю припинила постачання палива, паралізувавши роботу миротворців. Місія стала сприйматися Еритреєю як ворожа, оскільки, на її думку, питання кордону було врегульоване, хоча Ефіопія цього не визнавала. У підсумку Рада Безпеки ухвалила рішення про припинення місії: 30 липня голосуванням операцію було офіційно завершено, і до 15 жовтня 2008 року останні військовослужбовці UNMEE залишили територію Ефіопії.

Приклад засвідчив глибокі суперечності в принципі згоди у миротворчій діяльності ООН. Головним уроком досвіду UNMEE стало усвідомлення того, що без реального поступу у мирному врегулюванні жодна миротворча

⁷⁸ Ethiopia and Eritrea. *Global peace operations review*, 2015, April. URL: https://peaceoperationsreview.org/wpcontent/uploads/2015/04/2009_ethi_eri_mission_notes.pdf

операція не зможе ефективно функціонувати, навіть якщо формально вона має мандат.

Приклад операції в Дарфурі чітко демонструє співпрацю між Організацією Об'єднаних Націй та Африканським Союзом. Погіршення ситуації в цьому регіоні на заході Судану розпочалося ще у 2003 році, коли спалахнув збройний конфлікт між урядовими військами та повстанськими угрупованнями. Причиною збройного протистояння стало прагнення місцевих жителів до більшої участі в бюджетному процесі та ухваленні управлінських рішень. Тодішній лідер країни, авторитарний президент Омар аль-Башир, відповів на ці вимоги репресивними діями.

Африканський Союз почав здійснювати миротворчі зусилля у 2006 році, що дало змогу укласти угоду про мир. Вже у 2007 році стартувала спільна гібридна миротворча місія ООН і Африканського Союзу. Згідно з мандатом, основними напрямками діяльності операції ЮНАМІД були: моніторинг виконання домовленостей про припинення вогню, захист цивільного населення, гарантування безпечної доставки гуманітарної допомоги, підтримка політичного діалогу, дотримання прав людини, а також контроль ситуації на кордоні з Чадом і Центральноафриканською Республікою.

Миротворча місія зіткнулася з рядом серйозних викликів. Серед них – проблеми координації між структурами ООН та Африканським Союзом. Зокрема, труднощі виникали у формуванні мандата та фінансуванні місії, оскільки більша частина бюджету перебувала під контролем ООН, що знижувало участь Африканського Союзу й призводило до відриву від реальних потреб на місцях, що особливо гостро відчувалося на початкових етапах операції, коли місцеві контингенти мали обмежений доступ до необхідної техніки⁸⁰. Проте з часом ситуація почала покращуватися завдяки посиленій взаємодії та комплексному підходу.

⁸⁰ Furlow R. The Legacy of UNAMID and the Future of Hybrid Peacekeeping Missions. *Democracy in Africa*, 2021. URL: <https://democracyinafrica.org/the-legacy-of-unamid-and-the-future-of-hybrid-peacekeeping-missions/>

Попри нестабільну безпекову ситуацію й невдоволення населення, перехідна влада Судану звернулася до ООН з проханням про завершення місії. Таким чином, операція ЮНАМІД офіційно припинила свою діяльність 30 червня 2021 року – у цей день був повністю завершений процес виведення військових і цивільних представників місії.

Ще одним осередком конфлікту на африканському континенті стала держава Малі, яка тривалий час вважалася стабільною країною Західної Африки. Однак глибока бідність і соціально-економічна нерівність, особливо в північних районах, призвели до зростання напруги. У 2012 році це вилилося у повстання туарегів. Основні передумови цього конфлікту можна поділити на зовнішні та внутрішні чинники. До зовнішніх належать колоніальне минуле та неефективний розвиток на сучасному етапі. Внутрішні чинники включають слабе державне управління та відсутність достатнього фінансування з боку держави.

У відповідь на загострення ситуації у липні 2013 року було створено Багатовимірну інтегровану місію ООН зі стабілізації в Малі (МІНУСМА). Основні завдання цієї місії полягали у забезпеченні безпеки, просуванні політичного врегулювання, гуманітарної допомоги та дотримання прав людини. Також серед пріоритетів було покращення ефективності державного управління, сприяння реалізації інвестицій, стабілізація північних регіонів шляхом реалізації програм роззброєння, демобілізації та реінтеграції, а також проведення реформ у секторі безпеки. Крім того, місія співпрацювала з ЮНЕСКО для збереження культурної спадщини країни.

Місія ООН у Малі (МІНУСМА) з моменту свого створення 1 липня 2013 року пройшла три етапи розвитку. Її було засновано відповідно до глави VII Статуту ООН згідно з Резолюцією Ради Безпеки ООН №2100 (2013), і на той час вона налічувала трохи більше 11 000 військовослужбовців⁸¹.

⁸¹ Boutellis A. MINUSMA's 2021 mandate renewal in uncertain times. *EPON. Norwegian Institute of International Affairs*, 2021, p. 13.

Перший етап (липень 2013 – червень 2015) зосереджувався на сприянні організації загальних виборів 2013 року, які стали основою для повернення до конституційного порядку після перевороту, що стався в березні 2012 року. Крім того, МІНУСМА підтримувала мирний діалог, який завершився підписанням Мирної угоди 2015 року, відомої також як Алжирська угода⁸².

Упродовж другого етапу (липень 2015 – червень 2018) головна увага приділялася підтримці реалізації положень Алжирської угоди, а також поширенню впливу державної влади на нові території. В Резолюції 2295 (2016)⁸³ було встановлено чіткі політичні орієнтири місії, розширено її мандат і дозволено збільшити чисельність контингенту до приблизно 13 000 осіб. У цей період Рада Безпеки також запровадила окремий санкційний режим у 2017 році, а резолюція 2391 (2017)⁸⁴ дала змогу МІНУСМА надавати операційну та логістичну підтримку Силам G5-Саель, які проводили спільні транскордонні антитерористичні операції.

На третьому етапі (з червня 2018 року до сьогодні) місія зосередила зусилля на центральних регіонах Малі, де ситуація з безпекою істотно загострилася. Попри це, чисельність персоналу залишилася незмінною, як і основний акцент на сприянні втіленню Алжирської угоди. Згідно з Резолюцією 2480 (2019), до мандату було додано ще один головний напрям: сприяння реалізації національної стратегії щодо захисту цивільного населення, зниження рівня міжетнічного насильства та відновлення інституцій державної влади і базових послуг у центральній Малі. Крім того, Радою було поставлено завдання розробити довгострокову стратегію поступової передачі

⁸² Agreement for peace and reconciliation in mali resulting from the Algiers process. *Peace agreements*. 2015. URL: <https://www.peaceagreements.org/wview/1365/Accord%20Pour%20la%20Paix%20et%20la%20Reconciliation%20au%20Mali%20-%20Issu%20du%20Processus%20d%27Alger>.

⁸³ Resolution 2295 (2016) adopted by the Security Council at its 7727th meeting, on 29 June 2016. *UN Security Council*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/833195?ln=en>.

⁸⁴ Resolution 2391 (2017) adopted by the Security Council at its 8129th meeting, on 8 December 2017. *UN Security Council*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/1326090?ln=en>.

функцій у сфері безпеки урядовим структурам та ООН у Малі, що й було здійснено в січні 2020 року.

Резолюція 2531 (2020)⁸⁵ внесла оновлення до переліку «пріоритетних дій», що повинні бути реалізовані сторонами в Малі. Серед них:

- відновлення функціонування спеціалізованих підрозділів Сил оборони та безпеки Малі (MDSF);
- завершення процесу конституційної реформи у відповідності до висновків національного інклюзивного діалогу та інституційних перетворень, передбачених мирною угодою;
- запуск Північної програми розвитку;
- виконання рекомендацій високорівневого семінару щодо розширення участі жінок у структурах, передбачених Алжирською угодою, а також створення жіночої моніторингової обсерваторії.

У документі також звертається увага на необхідність Генеральним секретарем ООН розробити довгострокову стратегію з чіткими індикаторами, які б окреслювали можливий процес поступового завершення операції МІНУСМА. І це повинно здійснюватися без загрози для стабільності як Малі, так і регіону в цілому. При цьому, хоча і розпочалися обговорення щодо передачі повноважень та завершення мандату місії, конкретного графіку завершення операції не запропоновано. У представленому Раді безпеки 25 березня 2021 року звіті окреслено ключові пріоритети й орієнтири, яких необхідно досягти до завершення перехідного політичного етапу у 2022 році – це і є початковий етап дорожньої карти.

Проте місія наразилася на серйозні труднощі⁸⁶. З початку її діяльності поступ у справі належного управління в північних регіонах був мінімальним, головним чином через поширену корупцію та недружню позицію уряду. Не

⁸⁵ Resolution 2531 (2020) adopted by the Security Council on 29 June 2020. *UN Security Council*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3870256?ln=en>

⁸⁶ Freyrie M. The United Nations in Mali: A New Approach to Peacekeeping? *The Strategy bridge*. February 11, 2019. URL: https://thestrategybridge.org/the-bridge/2019/2/11/the-united-nationsin-mali-a-new-approach-to-99peacekeeping?fbclid=IwAR1qxWPuvEvBTY0pJLXoFP-Rio12_KCII6Bo8_mj1xNhnj8yLOviV-5AM

вдалося також досягти стійкої згоди між сторонами конфлікту та центральною владою. Багатовекторна стабілізаційна місія ООН в Малі проявила схильність до нав'язування нового формату мирного врегулювання, що, зокрема, проявилось у використанні технічної допомоги там, де це було можливо, що також вплинуло на військові спроможності залучених контингентів.

Ідея застосування розширених повноважень місії викликала неоднозначні оцінки, оскільки вона ставить під сумнів межі державного суверенітету щодо втручання міжнародних структур. Окрім того, в суспільстві Малі переважали критичні настрої стосовно діяльності місії: місцеве населення звинувачувало Мінусму в бездіяльності та надмірній концентрації на власній безпеці на шкоду захисту цивільного населення. Іноді сам уряд намагався перекласти провину за внутрішні невдачі на міжнародну місію, використовуючи її як зручного винуватця.

Отже, миротворча діяльність ООН у XXI столітті зазнала суттєвої трансформації – як на концептуальному рівні, так і в практичній реалізації. Виходячи з досвіду провальних операцій 1990-х років, Організація перейшла до комплексного підходу, який охоплює не лише військову компоненту, але й елементи запобігання конфліктам, відновлення миру, гуманітарної допомоги та розбудови державних інституцій.

2.3. Миротворчі місії ОБСЄ та роль організації у запобіганні та врегулюванні конфліктів

ОБСЄ – це найчисельніша регіональна структура у світі, до складу якої входять 57 країн з Європейського континенту, Північної Америки та Азії. Організація займається широким спектром питань, пов'язаних із безпекою, та діє задля зміцнення миру, стабільності й демократії в регіоні, де проживає понад мільярд осіб. ОБСЄ веде політичний діалог і реалізує практичні ініціативи, спрямовані на стабілізацію ситуацій і запобігання конфліктам.

ОБСЄ функціонує як майданчик для ведення політичних дискусій з питань безпеки та платформа для реалізації спільних заходів, спрямованих на поліпшення добробуту громадян. Організація сприяє налагодженню взаємної довіри, усуненню розбіжностей та активному співробітництву як між державами, так і в межах національних кордонів. У зонах нестабільності ОБСЄ здійснює превентивну діяльність, бере участь у кризовому реагуванні та підтримує процеси відновлення після конфліктів.

Завдяки своїм польовим місіям, інституціям і технічним підрозділам ОБСЄ охоплює важливі теми: контроль над озброєннями, протидію тероризму, дотримання демократичних принципів, енергетичну безпеку, захист прав меншин, свободу ЗМІ та боротьбу з торгівлею людьми.

Організація оперативно реагує на загострення ситуації в кризових регіонах. Зокрема, в Україну було направлено численні місії ОБСЄ, аби сприяти зниженню рівня напруги.

Початком існування ОБСЄ можна вважати підписання 1 серпня 1975 року Заключного акту в Гельсінкі. У цьому документі держави закріпили принципи співіснування у сфері політики, економіки, екології та прав людини. Центральне місце в акті посідають десять засадничих норм, яких зобов'язані дотримуватися як у міжнародних, так і внутрішніх відносинах⁸⁷.

Упродовж 1970–1980-х років Конференція з безпеки і співробітництва в Європі (КБСЄ) через численні зустрічі посилила вимоги до держав, регулярно оцінюючи рівень їх дотримання, що допомогло налагодити діалог між країнами Західного блоку та комуністичними державами, а також нейтральними учасниками.

Після закінчення «холодної війни» у 1990 році Паризька хартія окреслила новий вектор для КБСЄ. Організації було доручено координувати глибокі трансформації в Європі. Внаслідок цього з'явилися нові інституційні структури – Секретаріат, польові представництва та інші органи. У 1994 році

⁸⁷ Організація з безпеки та співробітництва в Європі/ Бюро з демократичних інститутів і прав людини. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/1/546560_0.pdf

КБСЄ отримала сучасну назву – ОБСЄ – яка точніше відображає її постійну присутність і роль.

У період після конфліктів на Балканах ОБСЄ активно долучалася до стабілізації ситуації та допомоги країнам, які проходили через перехід до демократичного устрою.

ОБСЄ працює на основі консенсусу та рівноправності: кожна з 57 країн має рівний голос у процесі ухвалення рішень. Організація дотримується всеохоплюючого підходу, залучаючи всі сторони до спільного вирішення проблем.

Щотижнево засідає Постійна рада – головний виконавчий орган ОБСЄ, де країни представляють послы. Форум зі співробітництва в галузі безпеки розглядає військові питання. Щороку міністри закордонних справ беруть участь у Раді міністрів, ухвалюючи важливі рішення. На періодичних самітах глав держав визначаються стратегічні пріоритети.

ОБСЄ щороку очолює одна з країн-учасниць. Її міністр закордонних справ виконує функції Діючого голови. Головування здійснюється у форматі Трійки (поточне, попереднє і наступне головування). Головуюча держава має право призначати спеціальних представників з актуальних тем: від попередження конфліктів до молодіжної політики та гендерної рівності.

Секретаріат розміщений у Відні й очолюється Генеральним секретарем, обраним на трирічний термін. До його складу входять департаменти, що опікуються запобіганням конфліктам, питаннями екології, гендерної рівності, боротьбою з транснаціональними загрозами. Секретаріат аналізує ситуації, координує місії та втілює проекти на місцях.

Виділимо інститути ОБСЄ⁸⁸:

– Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) у Варшаві підтримує виборчі процеси, права людини та розвиток демократії, а також сприяє покращенню становища ромів і синті.

⁸⁸ Лук'янова О. М. Міжнародні організації: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2021. 76 с.

–Представник з питань свободи ЗМІ у Відні моніторить медійне середовище та реагує на порушення свободи слова.

–Верховний комісар у справах національних меншин (Гаага) використовує конфіденційні методи дипломатії для запобігання міжетнічним конфліктам.

–Парламентська асамблея об'єднує понад 300 парламентаріїв, які беруть участь у законодавчому спостереженні, дебатах та виборчих місіях.

ОБСЄ допомагає державам у розвитку демократичних установ, проведенні прозорих виборів, забезпеченні свободи ЗМІ, утвердженні прав людини, боротьбі з дискримінацією та зміцненні верховенства права.

Протидія глобальним загрозам охоплює⁸⁹:

- екстремізм і радикалізацію, що призводять до терористичних проявів;
- кіберзлочинність;
- нелегальну міграцію;
- обіг наркотиків та зброї;
- торгівлю людьми;
- зміни клімату та екологічні виклики, пов'язані з людською діяльністю.

Гендерна рівність і активна участь молоді є наскрізними цінностями, що впроваджуються в усіх напрямках.

ОБСЄ взаємодіє з міжнародними та регіональними партнерами, включно з країнами Середземномор'я та Азії, налагоджує зв'язки з науковцями, неурядовими організаціями та приватним сектором.

Основна мета – допомога державам у створенні стабільного, демократичного простору європейської й євразійської безпеки, заснованого на довірі, прозорості та взаємній відповідальності.

⁸⁹ Усатюк К. Роль ООН у врегулюванні конфлікту між Україною та Росією. *Соціальнополітичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців*, 2022, вип. 6, с. 87–92.

У військовій сфері ОБСЄ працює над удосконаленням контролю над озброєннями, збереженням і утилізацією боєприпасів, а також реформою сектору безпеки. В економіко-екологічній площині підтримує антикорупційні ініціативи, екологічну обізнаність, ефективне управління природними ресурсами та відходами.

Таблиця 2.1

Структура та діяльність ОБСЄ⁹⁰

Розділ	Назва	Опис
1. Директивні органи	Саміт	Зустрічі глав держав і урядів країн-учасниць ОБСЄ, де ухвалюються рішення, встановлюються пріоритети та визначається курс діяльності Організації.
	Рада міністрів	Зустрічі міністрів закордонних справ країн-учасниць. Приймає політичні рішення і задає напрям діяльності ОБСЄ.
	Парламентська асамблея ОБСЄ	Складається з понад 300 парламентарів із 57 країн. Форум для політичних дебатів, сприяє діалогу, співпраці та демократичному врегулюванню конфліктів.
	Постійна рада / Форум зі співробітництва в галузі безпеки	Постійна рада: політичні послы країн-учасниць, контроль за щоденною діяльністю. Форум: обговорення військової безпеки, контроль над озброєннями, довіра та безпека.
	Особисті представники Діючого голови	Представники для врегулювання конфліктів, боротьби з дискримінацією, спостереження, консультацій, рекомендацій.
	Головування	Кожна країна по черзі головує один рік. Трійка: поточний, попередній і наступний голови.

⁹⁰ Організація з безпеки та співробітництва в Європі. URL: <https://www.osce.org/>

2. Виконавчі структури	Генеральний секретар / Секретаріат (Відень)	Координація роботи органів ОБСЄ, підтримка польових операцій, зв'язок між інституціями.
	Бюро з демократичних інститутів і прав людини (Варшава)	Вибори, права людини, боротьба з нетерпимістю, правова підтримка.
	Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ (Відень)	Сприяє свободі слова, моніторинг ЗМІ, попередження урядів щодо загроз.
	Верховний комісар з питань національних меншин (Гаага)	Раннє попередження конфліктів, рекомендації урядам та меншинам.
3. Робота ОБСЄ на місцях	Південно-Східна Європа	Місії: Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія, Косово
	Східна Європа	Координатор проєктів ОБСЄ в Україні, офіс у Молдові
	Південний Кавказ	Офіси: Єреван, Баку; місія в Грузії (архівна)
	Центральна Азія	Центри: Ашгабат, Астана, Бішкек, Душанбе, офіс в Узбекистані
4. Органи, пов'язані з ОБСЄ	Спільна консультаційна група (СКГ)	Контроль за реалізацією Договору про звичайні збройні сили в Європі.
	Консультативна комісія з відкритого неба	Підтримка виконання Договору з відкритого неба.
	Суд з примирення та арбітражу	Механізм вирішення спорів між державами-учасниками.

Світовий досвід показує, що ефективність миротворчих операцій суттєво залежить від типу їхнього мандату. Умовно такі місії поділяються на:

Моніторингові – з обмеженими функціями спостереження, що здійснюються виключно за згодою сторін.

Традиційні – із додатковими повноваженнями (наприклад, патрулювання буферних зон), також потребують згоди обох сторін.

Багатовимірні – місії «другого покоління», які включають відновлення інституцій, реформу силових органів, проведення виборів.

Примусові операції – ініційовані без згоди сторін відповідно до глав VII Хартії ООН, з використанням сили заради реалізації цілей мандату.

Досвід свідчить, що лише багатовимірні або примусові місії можуть суттєво впливати на миротворчий процес, особливо в активній фазі конфлікту. Натомість місії без повноважень і військової підтримки, як правило, не досягають бажаного результату, а іноді – навіть провокують зростання насильства проти цивільного населення.

Яскравим прикладом стала ситуація у Грузії: миротворчі місії ООН та ОБСЄ в Абхазії й Південній Осетії, не маючи військових інструментів впливу, фактично стали заручниками обставин, залежними від конфліктуючих сторін. Ба більше, використання так званих «миротворчих сил СНД», сформованих на базі російської армії, легітимізувало військову присутність РФ.

Натомість у випадках із Хорватією, Косовом, Ліберією, Анголою та Боснією було підтверджено необхідність розширених повноважень – військового компоненту та виконавчих інструментів – як умови для досягнення стійкого миру.

Місії ОБСЄ орієнтовані переважно на політичні заходи: превентивну дипломатію, кризове врегулювання та сприяння діалогу. Хоча інституційно організація має можливість розгорнути місію з військовим компонентом, прецедентів таких дій не існує.

Система ухвалення рішень в ОБСЄ базується на принципі консенсусу, що на практиці дає можливість будь-якій державі заблокувати рішення одностороннім вето. Для уникнення паралічу в надзвичайних ситуаціях було введено принцип «консенсус мінус один», який застосували до Югославії, а також «консенсус мінус два» – механізм, який досі не був задіяний⁹¹.

⁹¹ Моренчук А. Робочі механізми ООН у сфері миротворчості. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*, 2014, № 14, с. 69-74.

Загалом, ОБСЄ залишається вагомим суб'єктом у сфері медіації, однак не здатна ефективно діяти як миротворець у класичному розумінні цього терміна. Приклад 2009 року, коли Росія заблокувала мандат місії в Південній Осетії, свідчить про вразливість структури до політичного впливу.

Європейський Союз фокусується переважно на цивільних місіях із компонентами кризового менеджменту, відбудови та сталого розвитку. У випадку Придністров'я (2003, 2006) та Грузії (2005) ЄС не пішов на розгортання миротворчих операцій, навіть попри припинення місій ОБСЄ через опір РФ.

На сьогодні у регіоні функціонують чотири місії ЄС:

- EUBAM (Молдова-Україна);
- EUJUST THEMIS, EUMM (Грузія);
- EUAM (Україна).

Досвід місії EUMM у Грузії, яка не має доступу до окупованих регіонів, демонструє її обмежений вплив на деокупацію чи реальне врегулювання конфлікту, фактично сприяючи його «замороженню».

Попри наявність досвіду з військовими місіями (EUFOR Althea, Concordia), подібні операції були реалізовані переважно поза межами пострадянського простору.

Зразковим прикладом для України може слугувати Місія з моніторингу в Ачех (Індонезія), де вдалось поєднати військові та цивільні компоненти, забезпечивши ефективний контроль над процесами демобілізації, правового врегулювання та постконфліктного відновлення.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі зародилася в умовах протистояння блоків заради встановлення ширшого діалогу й зміцнення колективного миру. Нині її діяльність спрямована переважно на моніторинг виборів, прав людини та конфліктних зон – вона має вагомий політичний вплив, що робить ОБСЄ стратегічним інструментом російської дипломатії. У зовнішньополітичних концепціях РФ 2008 і 2013 років домінує ідея формування «справді відкритої, демократичної системи колективної безпеки»

на рівні всієї Європи, яка передбачає юридичну імплементацію принципу неділимої безпеки – незалежно від участі країн у військово-політичних союзах. Росія закликає до єднання Європи шляхом рівного співробітництва з ЄС та США, прагнучи таким чином посилити свій вплив на прийняття політико-безпекових рішень в регіоні.

Для досягнення цього Кремль прагне реформ ОБСЄ, надаючи їй міжнародно-правового статусу та вводячи нові обов'язкові угоди у сфері безпеки.

У 2004 р. РФ запропонувала створення загальноєвропейської безпекової системи через ОБСЄ, а у 2008 р. ініціювала юридично обов'язковий Європейський договір з безпеки. Греція, яка в той час очолювала ОБСЄ, запровадила «Корфуський процес» – діалог між Євроазією та Євроатлантикою із потенційним закріпленням статуту ОБСЄ. Хоча ця ініціатива набула широкої підтримки серед держав-учасниць, країни ЄС і НАТО виступали проти зміни існуючих безпекових механізмів, зокрема в частині переваги НАТО.

Після визнання участі Росії у збройному конфлікті на Сході України її міжнародний авторитет знизився, і пропозиції щодо реформ ОБСЄ втратили актуальність, хоча питання надання ОБСЄ правосуб'єктності залишається відкритим.

ОБСЄ є бюрократично складною організацією, в якій рішення ухвалюються консенсусом усіх 57 країн-учасниць. Для України цей підхід має двояку природу. З одного боку, Росія має можливість блокувати рішення за власними інтересами; з іншого – принцип консенсусу радикально знижує ризик звинувачень в упередженості проти ОБСЄ та зберігає довіру до організації.

Незважаючи на воєнну агресію, Росія все ще володіє технічним потенціалом для впливу на діяльність ОБСЄ через дипломатичний лобізм і призначення своїх представників. Проте так званий «моральний» капітал РФ у цій організації значно послабився.

У цьому контексті особливого значення набуває діяльність польових структур ОБСЄ, які безпосередньо взаємодіяли з українськими реаліями та відігравали головну роль у спостереженні за розвитком конфлікту. Значення місій ОБСЄ для України:

Спеціальна моніторингова місія. Створена за рішенням Постійної Ради ОБСЄ в березні 2014 року, вона працює в Україні за запитом Києва (за винятком Криму, як вимагала РФ). Місія забезпечує документування порушень і руху військової техніки з боку агресора; її звіти – важливе джерело підтвердження доказової бази України.

Місія спостерігачів на кордоні. Заснована у липні 2014 року за ініціативою Росії, вона останнім часом має обмежену географію дії – лише два пункти пропуску, хоча Україна та інші держави-члени ОБСЄ наполягають на розширенні покриття до всієї неконтрольованої ділянки кордону.

Консенсусний принцип дає Росії можливість впливати на призначення персоналу, включно з призначенням лояльних спостерігачів. Місія не завжди здатна відхилити недоречні кандидатури. Хоч Кодекс поведінки учасників містить заходи проти порушень, їхнє розслідування часто залишається закритим. Один відомий випадок – звільнення Максима Удовиченка – підтверджує, що інциденти з дисципліною не завжди відбуваються публічно.

У звітах також детально відображені акти протиправного впливу з боку проросійських спостерігачів із країн пострадянського простору, хоча поступово спостерігачі демонструють більш неупереджений або навіть проукраїнський підхід.

Україна запропонувала створення поліцейської місії ОБСЄ з мандатом на контроль лінії зіткнення, кордону, сприяння виборам та передачі влади. Однак ОБСЄ не має практики озброєної миротворчої місії – її досвід обмежується постконфліктними поліцейськими тренінгами. Аналогом може слугувати операція «Альба» в Албанії 1997 року, однак ОБСЄ там діяла лише спостерігачем під мандатом ООН.

Щоб розширити роль місії, необхідно реформувати ОБСЄ, подолати російське вето та добитися рішення Ради Безпеки ООН – складний і довготривалий процес. Альтернативно, Україна може наполягати на визнанні РФ агресором через Генасамблею ООН і вже на основі цього просувати миротворчі ініціативи.

Нині дії ОБСЄ, особливо СММ і місії на кордоні, є єдиним діючим міжнародним механізмом інформування світової спільноти про події на Донбасі. Українські інтереси зосереджено на стабільному функціонуванні цих місій та розширенні їхнього мандату, включно з можливістю доступу до Криму. Водночас Україна має комбінувати дипломатичні та юридичні інструменти – насамперед в рамках ООН – задля посилення міжнародної присутності з відповідним мандатом.

Натомість моніторингові та традиційні місії, обмежені необхідністю згоди сторін та пасивним характером втручання, демонструють меншу ефективність у випадках глибокої ескалації чи відсутності політичної волі до врегулювання, що особливо проявляється в умовах гібридних конфліктів, де відсутність чіткого фронту та замасковане втручання унеможливають швидку й результативну реакцію. Як засвідчив приклад СММ ОБСЄ в Україні, наявність мандату без механізмів примусу обмежила можливості місії впливати на дотримання режиму припинення вогню, забезпечення доступу до небезпечних зон та об'єктивного інформування міжнародної спільноти.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі відіграє головну роль у системі євроатлантичної та євразійської безпеки, виступаючи платформою для діалогу, превентивної дипломатії та посередництва у конфліктних ситуаціях. Її широкомасштабна діяльність охоплює як політичний, так і гуманітарний, правовий, екологічний і військовий виміри. Миротворчі місії ОБСЄ, особливо в рамках багатовимірних підходів, здатні суттєво впливати на стабілізацію та відбудову постконфліктних регіонів. Утім, ефективність таких місій залежить від політичної підтримки, наявності мандату з чітко окресленими повноваженнями, достатнього ресурсу та гарантій безпеки для спостерігачів.

В умовах гібридної війни на сході України ОБСЄ стала важливим джерелом об'єктивної інформації та інструментом міжнародного спостереження, проте її обмеження в рамках консенсусного підходу й відсутність примусових повноважень свідчать про необхідність подальшої еволюції миротворчих механізмів⁹².

Таким чином, ОБСЄ має адаптувати свої інструменти до нових викликів, зберігаючи при цьому баланс між універсальними цінностями, нейтральністю та ефективністю втручання.

2.4. Участь ЄС та НАТО у врегулюванні конфліктів на сучасному етапі

Зростання кількості регіональних конфліктів та загроз миру важливу роль у врегулюванні кризових ситуацій відіграють міжнародні організації, зокрема ЄС та НАТО. Обидві структури мають власні підходи до розв'язання конфліктів і застосовують різноманітні інструменти – від дипломатії та медіації до безпосередньої військової присутності.

Європейський Союз переважно діє в межах Спільної політики безпеки і оборони (СПБО), що передбачає проведення цивільних і військових операцій за межами території ЄС. Однією з ключових форм такої участі є цивільні місії, спрямовані на зміцнення державного управління, правоохоронної системи та верховенства права. Наприклад, EUBAM (Місія ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні) працює на українсько-молдовському кордоні з метою сприяння ефективному прикордонному контролю та боротьбі з контрабандою. Інша місія – EUMM Georgia, яка здійснює моніторинг ситуації після війни 2008 року, сприяючи деескалації напруги між Грузією та Росією. Також

⁹² Моренчук А. Робочі механізми ООН у сфері миротворчості. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*, 2014, № 14, с. 69-74.

важливою є EULEX у Косові, що зосереджена на підтримці судової системи та правоохоронних органів.

Крім безпосередньої присутності на місцях, ЄС активно застосовує механізми медіації, санкцій та дипломатичного тиску. Так, ЄС був залучений до нормандського формату, де виступав одним з гарантів виконання Мінських домовленостей щодо врегулювання збройного конфлікту на сході України. Крім того, ЄС відіграв важливу роль у переговорах щодо ядерної програми Ірану, виконуючи функцію посередника між Тегераном та країнами Заходу.

Ще одним вагомим напрямом є фінансова допомога та підтримка відновлення зруйнованої інфраструктури. Наприклад, на Балканах ЄС інвестував у відновлення післявоєнних регіонів, сприяв демократичному розвитку та економічній стабілізації. Аналогічна допомога надається Україні після початку російської агресії, а також країнам Сахелю, де конфлікти пов'язані з тероризмом, бідністю та слабкістю державних інституцій.

На відміну від ЄС, НАТО як військово-політичний союз зосереджується на забезпеченні безпеки та стримуванні загроз за допомогою оборонних інструментів. Однією з провідних форм діяльності Альянсу є операції з підтримки миру. Серед найбільш відомих прикладів – місія KFOR у Косові, яка забезпечує стабільність і безпеку в регіоні після збройного конфлікту. Іншим прикладом є місія ISAF в Афганістані, де НАТО допомагало у створенні національних сил безпеки та боротьбі з тероризмом⁹³.

Окрім миротворчих місій, НАТО реалізує тренувальні програми, які покликані зміцнити обороноздатність партнерських держав. У Іраку союз навчає національні сили, сприяючи відновленню безпеки після тривалої війни. В Україні НАТО надає підтримку через навчання, консультації, обмін досвідом, що сприяє модернізації Збройних Сил України відповідно до стандартів Альянсу.

⁹³ NATO: Mobilization on all Fronts / ed. by Sabine Lösing. URL: <https://www.dielinkeuropa.eu/kontext/controllers/document.php/678.e/1/f6f6.ac.pdf>

Також важливою формою взаємодії є програма «Партнерство заради миру», завдяки якій держави, які не є членами НАТО, можуть розвивати співпрацю з Альянсом у сфері оборони, логістики, планування і цивільного контролю над збройними силами, що дає змогу забезпечити стабільність у регіонах, де членство в НАТО поки що не є можливим, але де існує потреба у зміцненні безпеки.

У XXI столітті світ стикається з низкою затяжних і гострих конфліктів, які загрожують як регіональній, так і глобальній безпеці. У таких умовах Європейський Союз (ЄС) і НАТО активно беруть участь у стабілізаційних, оборонних і гуманітарних заходах у кризових регіонах. Найяскравіші приклади такої участі можна спостерігати в Україні, на Балканах, а також у країнах Африканського Рогу та Сахелю.

Після початку збройної агресії Росії проти України у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, підтримка України з боку ЄС та НАТО набула безпрецедентного масштабу. НАТО надає комплексну підтримку у зміцненні обороноздатності України. Йдеться не лише про постачання нелетального обладнання та індивідуального спорядження, а й про діяльність Центру стратегічних комунікацій, який протидіє дезінформації та підвищує рівень інформаційної стійкості. Окрім того, через трастові фонди фінансуються різноманітні проєкти, спрямовані на підтримку оборонної сфери – від медичної реабілітації поранених військовослужбовців до вдосконалення системи військової освіти.

Європейський Союз, зі свого боку, запровадив серію санкцій проти Російської Федерації, що включають ембарго на енергетичні ресурси, замороження активів, обмеження на експорт товарів подвійного призначення, а також санкції проти окремих посадовців, пропагандистів та компаній. Крім цього, ЄС надає значну гуманітарну допомогу, яка охоплює евакуацію населення, медичні постачання, фінансову підтримку для внутрішньо переміщених осіб. Одним з ключових елементів підтримки є Місія ЄС з підтримки реформ сектору цивільної безпеки в Україні (EUAM Ukraine), яка

працює над модернізацією поліції, прокуратури, прикордонної служби та інших інституцій, щоб забезпечити їхню відповідність стандартам демократичної правової держави.

Регіон Балкан досі залишається чутливою зоною в безпековому контексті. НАТО продовжує виконання місії KFOR у Косові, яка була започаткована після збройного конфлікту 1999 року. Мета цієї стабілізаційної операції – запобігти поновленню насильства, забезпечити вільне пересування громадян та підтримати мирне співіснування етнічних груп.

Європейський Союз реалізує на Балканах кілька важливих місій. Зокрема, EUFOR Althea у Боснії і Герцеговині має мандат на підтримку виконання військових положень Дейтонських мирних угод. Місія забезпечує стабільність, сприяє реформі оборонного сектору та розвитку спільної армії. Крім того, EUMM Georgia хоч і формально розташована за межами Балкан, але тісно пов'язана з безпекою на європейському континенті. Ця місія спрямована на моніторинг ситуації після конфлікту в Південній Осетії, стримування ескалації та забезпечення дотримання прав людини.

У регіонах Африканського Рогу та Сахелю ЄС активізував свою діяльність у відповідь на загрози з боку терористичних угруповань, організованої злочинності та слабких державних інституцій. Тут ЄС проводить як цивільні, так і військові місії. Наприклад, у Малі, Нігері та Сомалі розгорнуті навчальні операції, які допомагають підготувати національні сили безпеки, удосконалити управління кордонами та сприяти дотриманню законності. Також велике значення має реінтеграція територій, звільнених від терористичних угруповань, через відновлення інфраструктури, освітніх установ та медичних центрів.

Важливо, що ЄС в цих регіонах поєднує безпекові заходи з розвитковими програмами, що дозволяє досягти довготривалого ефекту стабілізації, зменшуючи ризик повторного спалаху насильства.

Участь Європейського Союзу та НАТО у врегулюванні конфліктів на сучасному етапі не обмежується лише реактивними заходами – важливою

складовою їхньої діяльності є профілактика конфліктів. Обидві організації активно використовують механізми дипломатії раннього попередження, спрямовані на виявлення потенційних загроз безпеці ще на початкових етапах. У цьому контексті здійснюються політичні консультації з країнами-членами та партнерами, проводиться моніторинг ситуації у кризових регіонах, а також надається підтримка розвитку стабільних інституційних систем, здатних зменшувати соціальну напругу та запобігати ескалації конфліктів. Такий підхід є стратегічно важливим, адже профілактика конфліктів економічно ефективніша та менш руйнівна, ніж масштабні військові операції чи миротворчі місії.

Особливе значення має співпраця між ЄС та НАТО, оскільки ці організації доповнюють одна одну в своїх функціях та завданнях. Спільні операції, обмін розвідувальною інформацією, координація дій на міжнародній арені дозволяють підвищувати ефективність відповідей на кризові ситуації. Водночас, таке партнерство не позбавлене складнощів – відмінність у мандатах, політичні пріоритети різних країн-членів, а також інституційна автономність створюють певні бар'єри для узгоджених дій. Проте, незважаючи на ці виклики, об'єднання зусиль залишається ключовим фактором у протидії сучасним загрозам.

Важливим елементом діяльності ЄС і НАТО у врегулюванні конфліктів є дотримання міжнародного права, зокрема норм ООН, Гаазьких і Женевських конвенцій, а також принципів захисту прав людини. Цей правовий фундамент надає легітимності операціям, що здійснюються за підтримки цих організацій, і водночас висуває високі вимоги до їхньої діяльності. Баланс між військовими потребами та дотриманням гуманітарних норм є надзвичайно складним, особливо в умовах активних бойових дій. Проте збереження цього балансу – запорука довготривалого миру та стабільності.

Сучасні конфлікти мають все більш складний та гібридний характер, що включає не лише традиційні військові дії, а й кібер-атаки, інформаційні війни, терористичні акти і економічний тиск. Відповідно, ЄС і НАТО змушені

постійно адаптувати свої стратегії, розвивати нові технології, посилювати кібербезпеку і протидію інформаційній дезінформації. Такі виклики вимагають гнучких та комплексних підходів, що поєднують військову силу з інструментами політичного впливу і гуманітарної підтримки.

Не менш важливою є роль ЄС у захисті цивільного населення в регіонах конфліктів. Гуманітарна допомога, яку надає ЄС, включає забезпечення медичних послуг, евакуацію вразливих груп населення, психологічну підтримку постраждалим, а також фінансування відновлення соціальної інфраструктури. Ця діяльність є невід'ємною частиною процесу стабілізації та повернення до нормального життя після конфліктів. Водночас гуманітарна допомога часто стає мостом для політичного діалогу і побудови довіри між сторонами, що дозволяє уникати повторних загострень.

Таким чином, участь ЄС та НАТО в сучасних конфліктах базується на гнучкому та комплексному підході. НАТО забезпечує військову підтримку і зміцнює обороноздатність партнерів, тоді як ЄС зосереджується на політичній стабілізації, гуманітарній допомозі та реформуванні державних інституцій. Разом вони створюють ефективну систему реагування на конфлікти у різних куточках світу.

РОЗДІЛ 3

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ (2014-2022 РР.)

3.1. Діяльність ООН та установ ООН під час конфлікту на сході України

Конфлікт на сході України, що розпочався у 2014 році, став одним із найбільш тривалих і складних викликів для країни та міжнародної спільноти. Після анексії Криму та початку збройного протистояння на Донбасі, Україна опинилася у стані війни, що спричинило значні людські втрати, руйнування інфраструктури і масове переміщення населення. Конфлікт не лише поставив під загрозу територіальну цілісність України, але й викликав глибоку гуманітарну кризу.

У таких умовах міжнародна підтримка стала надзвичайно важливою для України. Вона включала не лише політичну підтримку та дипломатичний тиск на агресора, а й надання гуманітарної допомоги, сприяння у відновленні постраждалих регіонів і захист прав людини. Міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй, відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності, підтримці миру та наданні допомоги постраждалим від конфлікту.

ООН як глобальний гарант миру і безпеки має унікальні можливості для врегулювання конфліктів і координації зусиль міжнародної спільноти. Вона виступає не лише як майданчик для дипломатичних переговорів, але і як організація, що забезпечує гуманітарну підтримку, моніторинг ситуації з правами людини та розробку миротворчих ініціатив. Хоча політична діяльність ООН у контексті конфлікту на сході України стикається з обмеженнями, зокрема через вето у Раді Безпеки, її роль у гуманітарній сфері та захисті цивільного населення залишається надзвичайно важливою. Таким

чином, діяльність ООН є невід'ємною частиною міжнародної відповіді на кризу в Україні⁹⁴.

Політична роль Організації Об'єднаних Націй у конфлікті на сході України є надзвичайно важливою, адже ця міжнародна структура виступає майданчиком для захисту суверенітету держав, підтримки миру та безпеки у світі. З початку російської агресії проти України у 2014 році ООН активно реагувала на події, що загрожували міжнародному праву і стабільності у Європі⁹⁵.

Одним із головних інструментів політичного реагування ООН є діяльність Генеральної Асамблеї. Вона не має виконавчих повноважень, проте її резолюції та заяви мають важливе символічне та політичне значення. Генеральна Асамблея неодноразово підкреслювала повну підтримку територіальної цілісності та суверенітету України. Вже в 2014 році було ухвалено резолюцію, яка засуджує анексію Криму Російською Федерацією та підтверджує, що ця територія є невід'ємною частиною України. Такі документи не лише закріплюють позицію міжнародної спільноти, але й створюють правову основу для подальших дій та санкцій проти держави-агресора.

Однак у процесі політичного врегулювання конфлікту особливо важливу роль відіграє Рада Безпеки ООН – основний орган, відповідальний за підтримку міжнародного миру і безпеки. Водночас Рада Безпеки зіткнулася з серйозними перешкодами у прийнятті ефективних рішень щодо ситуації в Україні. Росія, маючи право вето як одна з п'яти постійних членів Ради, систематично блокувала будь-які резолюції, що могли б негативно вплинути на її позиції. Через це багато ініціатив щодо санкцій або розгортання миротворчих сил за підтримки ООН не були реалізовані і це призвело до

⁹⁴ Зигор М. Активізація діяльності України в ООН у період незалежності. *Політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку*. 2013. № 2. С.3.

⁹⁵ Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*, 2024, № 1(32), с. 239–252.

паралічу роботи Ради у ключових питаннях, пов'язаних із безпекою в Україні, та поставило під сумнів спроможність Ради оперативно реагувати на сучасні конфлікти, особливо ті, що мають геополітичний характер.

Незважаючи на складнощі у Раді Безпеки, ООН не залишилась осторонь мирного врегулювання конфлікту на Донбасі. Вона підтримала дипломатичні зусилля, спрямовані на пошук політичного рішення, зокрема Мінські домовленості, які були укладені за посередництва ОБСЄ та за участю України, Росії і проросійських угруповань. ООН закликала всі сторони дотримуватися цих домовленостей як основи для припинення вогню та відновлення контролю над територіями. Крім того, в рамках своїх повноважень Організація забезпечує платформу для консультацій і діалогу між зацікавленими сторонами, а також сприяє моніторингу виконання мирних угод⁹⁶.

Політична діяльність ООН у цьому контексті також включає координацію з іншими міжнародними організаціями та державами, які зацікавлені у стабілізації ситуації в Україні. Важливу роль відіграє співпраця з Європейським Союзом, ОБСЄ, а також гуманітарними агенціями, що працюють у регіоні. Організація намагається забезпечити збереження міжнародного права та підтримати процеси відновлення безпеки і довіри на сході України⁹⁷.

Під час конфлікту на сході України численні установи Організації Об'єднаних Націй здійснюють комплексну гуманітарну діяльність, спрямовану на надання допомоги постраждалому населенню, координацію міжнародних зусиль та підтримку базових соціальних інфраструктур. У таблиці наведено основні установи ООН, їхні функції та напрями роботи в умовах кризи в Україні.

⁹⁶ Усатюк К. Роль ООН у врегулюванні конфлікту між Україною та Росією. *Соціальнополітичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців*, 2022, вип. 6, с. 87–92.

⁹⁷ United Nations. UN Human Rights in Ukraine. 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/countries/ukraine/our-presence>

Таблиця 3.1

Гуманітарна діяльність основних установ ООН під час конфлікту на
сході України⁹⁸

Установа ООН	Основні напрями діяльності	Функції
Управління ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА)	Координація гуманітарної допомоги між донорами та українським урядом	Розробка річних Humanitarian Response Plans, оптимізація використання ресурсів
Всесвітня продовольча програма (WFP)	Надання продовольчої допомоги населенню на постраждалих територіях	Роздача пайків, підтримка шкіл і медичних закладів, боротьба з голодом
Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)	Підтримка дітей, забезпечення доступу до освіти, психологічна допомога	Організація навчання, психологічна підтримка дітей, забезпечення соціальних послуг
Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН, UNHCR)	Допомога внутрішньо переміщеним особам (ВПО)	Надання житла, гуманітарна підтримка, юридичні консультації, інтеграція ВПО у громади
Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)	Підтримка медичних закладів у зоні конфлікту	Забезпечення лікарень ліками, обладнанням, координація медичних послуг

Одним із центральних органів, який координує гуманітарну діяльність в Україні, є Управління ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА). Управління забезпечує ефективну координацію між численними міжнародними організаціями, донорськими країнами та українським урядом. Завдяки діяльності ОСНА, гуманітарна допомога на сході країни стає цілісною і скоординованою, що дозволяє уникати дублювання зусиль і забезпечує

⁹⁸ United Nations. UN Human Rights in Ukraine. 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/countries/ukraine/our-presence>

максимально ефективно використання ресурсів. Щороку ОСНА готує та публікує Humanitarian Response Plans – комплексні плани дій, які визначають пріоритетні напрямки підтримки, необхідні обсяги допомоги та бюджет, потрібний для покриття гострих гуманітарних потреб⁹⁹. Такі плани узгоджуються із зацікавленими сторонами та слугують дорожньою картою для гуманітарної спільноти в Україні.

Однією з наймасштабніших гуманітарних ініціатив є діяльність Всесвітньої продовольчої програми (WFP). WFP активно надає продовольчу допомогу мешканцям районів, постраждалих від бойових дій. Багато людей на сході України, особливо у зонах, які тимчасово контролюються проросійськими угрупованнями, мають обмежений доступ до продовольства. Програма організовує роздачу пайків, підтримує школи та медичні установи, де забезпечує харчування дітей та пацієнтів. Ця підтримка допомагає знизити рівень голоду і покращити загальний стан здоров'я населення.

Особливу увагу у своїй роботі ООН приділяє дітям і молоді. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) реалізує численні проєкти, спрямовані на підтримку дітей, які постраждали внаслідок конфлікту. ЮНІСЕФ забезпечує доступ до освіти навіть у складних умовах, підтримує роботу шкіл та дитячих садків, організовує психологічну допомогу для дітей, що пережили травматичні події. Психологічна підтримка є особливо важливою, адже війна завдає глибоких психоемоційних травм, які можуть мати довгострокові наслідки.

Важливою категорією населення, якій допомагає ООН, є внутрішньо переміщені особи (ВПО). Внаслідок бойових дій мільйони українців були змушені покинути свої домівки і шукати безпеки в інших регіонах країни. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН, UNHCR) надає цим людям підтримку у вигляді житла, юридичних консультацій, гуманітарної допомоги, а також допомагає інтегруватися у нові громади. УВКБ координує роботу з місцевими органами влади і неурядовими

⁹⁹ More than 300 million people globally need humanitarian assistance and protection. UNOCHA. URL: <https://www.unocha.org/>

організаціями для того, щоб полегшити життя внутрішньо переміщених осіб¹⁰⁰.

Не менш важливою є діяльність Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), яка підтримує медичні установи у зоні конфлікту. ВООЗ допомагає забезпечувати лікарні необхідним медичним обладнанням, ліками та експертною підтримкою. Через складну безпекову ситуацію та руйнування інфраструктури медична допомога на сході країни часто недоступна або обмежена, і саме завдяки зусиллям ВООЗ та партнерів вдається підтримувати стабільний рівень медичного обслуговування.

Моніторинг прав людини є ключовим елементом міжнародної системи захисту основоположних свобод та гідності людини. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (ОНЧР) – центральний орган ООН у цій сфері, який здійснює спостереження, аналіз та звітування про ситуацію з правами людини в різних країнах світу, включаючи Україну¹⁰¹.

З початку збройного конфлікту на сході України у 2014 році ОНЧР створило Моніторингову місію ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ). Її головна мета – незалежно й неупереджено оцінювати ситуацію з дотриманням прав людини по всій території держави, зокрема в районах, що постраждали від бойових дій, і в тимчасово окупованих територіях¹⁰².

Місія охоплює широкий спектр питань: право на життя, захист від катувань, свобода вираження думок, свобода пересування, право на справедливий суд, соціальні й економічні права. Особлива увага приділяється вразливим категоріям населення – внутрішньо переміщеним особам, жертвам насильства, ув'язненим, жінкам, дітям, представникам етнічних меншин тощо.

¹⁰⁰ Усатюк К. Роль ООН у врегулюванні конфлікту між Україною та Росією. *Соціальнополітичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців*, 2022, вип. 6, с. 87–92.

¹⁰¹ ОНЧР. Office Of The United Nations High Commissioner For Human Rights. URL: <https://www.iso.org/organization/6354886.html>

¹⁰² Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*, 2024, № 1(32), с. 239–252.

ММПЛУ здійснює польові поїздки, збирає свідчення очевидців, аналізує інформацію з відкритих джерел, веде діалог із представниками влади, громадянського суспільства, міжнародних організацій, а також із самими потерпілими. Такі зусилля узагальнюються у регулярних звітах, які охоплюють певний часовий період – зазвичай квартал – і публікуються на офіційному сайті OHCHR.

У звітах описуються порушення прав людини, які фіксуються як з боку українських сил, так і з боку збройних угруповань, що діють на непідконтрольних уряду територіях. OHCHR дотримується нейтральної позиції й наголошує на дотриманні міжнародного гуманітарного права всіма сторонами конфлікту. Завдяки цьому її звіти мають високий ступінь довіри серед міжнародної спільноти¹⁰³.

Окрім документування порушень, OHCHR також формулює рекомендації – як українській владі, так і іншим учасникам конфлікту – з метою покращення ситуації з правами людини.

Діяльність ММПЛУ є важливим джерелом для міжнародного реагування на ситуацію в Україні. Її висновки враховуються у резолюціях Ради ООН з прав людини, рішеннях Європейського Союзу, оцінках інших правозахисних організацій.

Організація Об'єднаних Націй відіграє ключову роль у підтримці міжнародного миру та безпеки, сприянні розвитку, захисті прав людини та наданні гуманітарної допомоги. Проте у контексті збройного конфлікту в Україні діяльність ООН стикається з низкою суттєвих обмежень, що знижують її ефективність. Основними серед них є політичні бар'єри, обмеження доступу до окупованих територій та труднощі в організації гуманітарної допомоги.

Одним з найгостріших обмежень є неможливість розгортання повноцінної миротворчої місії ООН в Україні. За Статутом ООН, будь-яке рішення про введення миротворчого контингенту має бути схвалене Радою

¹⁰³ OHCHR. Office Of The United Nations High Commissioner For Human Rights. URL: <https://www.iso.org/organization/6354886.html>

Безпеки. Однак Російська Федерація як постійний член Ради володіє правом вето і неодноразово використовувала його для блокування будь-яких ініціатив, які могли б бути спрямовані на посилення ролі ООН у врегулюванні ситуації в Україні. Через це ООН не змогла оперативної та масштабної втрутитися в конфлікт у форматі, який використовувався, наприклад, у багатьох країнах Африки або на Балканах. Цей фактор суттєво обмежив спроможність організації діяти як нейтральний посередник і стримувати ескалацію насильства.

Інше серйозне обмеження – залежність ООН від згоди конфліктуючих сторін для отримання доступу до окупованих територій. За нормами міжнародного права, гуманітарні місії не мають права здійснювати діяльність у зонах бойових дій або на тимчасово окупованих територіях без погодження з фактичними сторонами, які контролюють ці райони. У випадку з Україною це означає, що для роботи на територіях, які перебувають під контролем підтримуваних РФ угруповань, ООН повинна вести переговори з де-факто адміністраціями, що не тільки ставить місії ООН у політично вразливе становище, а й часто унеможлиблює доступ до найбільш постраждалого населення¹⁰⁴.

У свою чергу, така ситуація призводить до ускладнень у доставці гуманітарної допомоги на непідконтрольні уряду України території. Практика свідчить, що колони з продовольством, медикаментами чи засобами першої необхідності часто затримуються, блокується їхнє пересування або взагалі відмовляється у доступі. Іноді допомога розподіляється не за гуманітарними критеріями, а через політичну призму, що суперечить основним принципам ООН неупередженості, гуманності та незалежності.

Також існує проблема безпеки персоналу ООН. В умовах активних бойових дій або політичної нестабільності на окупованих територіях

¹⁰⁴ Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*, 2024, № 1(32), с. 239–252.

міжнародні співробітники часто не можуть працювати через ризики викрадень, тиску чи обмеження свободи пересування, що значно ускладнює моніторинг ситуації на місцях і знижує ефективність гуманітарного реагування.

Діяльність Організації Об'єднаних Націй під час конфлікту на сході України відіграє важливу роль у забезпеченні міжнародної підтримки, гуманітарної допомоги та захисту прав людини. Незважаючи на значні політичні перепони, зокрема блокування ініціатив у Раді Безпеки через право вето, ООН активно сприяє координації гуманітарних зусиль, підтримці внутрішньо переміщених осіб, медичній допомозі та моніторингу дотримання прав людини. Робота різних установ ООН є важливою для пом'якшення наслідків конфлікту та підтримки стабільності в регіоні. Проте політичні обмеження, зокрема неможливість розгортання миротворчих місій, знижують ефективність організації у вирішенні конфлікту, що вимагає подальшої уваги міжнародної спільноти для пошуку дієвих рішень.

Отже, ООН залишається ключовим міжнародним інструментом, який, попри обмеження, продовжує відігравати суттєву роль у реагуванні на кризу в Україні, підтримуючи зусилля зі збереження миру та відновлення стабільності в регіоні.

3.2. Роль ОБСЄ у врегулюванні конфлікту на сході України

Розв'язання конфлікту на сході України залишається одним із найскладніших викликів сучасної європейської безпеки. Організація з безпеки і співробітництва в Європі відіграє ключову роль у моніторингу ситуації та сприянні мирному врегулюванню, виступаючи посередником між сторонами конфлікту. Водночас особливості геополітичного протистояння, складність виконання Мінських домовленостей та обмежені можливості організації суттєво ускладнюють її діяльність. Наступний розділ розкриває основні аспекти діяльності ОБСЄ у контексті врегулювання конфлікту на Донбасі, а

також виклики, з якими зіткнулася організація у процесі реалізації своїх мандатів.

Головування Німеччини в Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) припало на вкрай відповідальний період – час, коли має бути реалізований справжній прогрес у виконанні Мінських угод. Водночас для Берліна це є серйозним викликом через обмеженість дієвих механізмів ОБСЄ у врегулюванні кризових ситуацій. До недавнього часу особливістю європейського безпекового середовища було те, що ймовірність початку масштабної війни вважалася мінімальною, а основними загрозами вважалися так звані «м'які» виклики, пов'язані із глобалізаційними процесами, які могли мати руйнівний вплив на континент.

Проте сподівання на зниження ролі традиційних військових загроз виявилися передчасними. Початок російської агресії проти України у березні 2014 року суттєво підірвав концепцію загальноєвропейської безпеки, на якій базується ОБСЄ, а також нівелював одне з ключових досягнень цієї організації – Заключний акт Гельсінських угод, підписаний 1 серпня 1975 року. Документ закріпив міжнародні принципи, серед яких – повага до суверенітету, відмова від застосування сили чи її загрози, непорушність кордонів і територіальна цілісність, мирне врегулювання конфліктів, невтручання у внутрішні справи, дотримання прав людини, рівноправність держав і право народів на самовизначення, а також міжнародне співробітництво і виконання міжнародних зобов'язань.

Поглиблена криза в ОБСЄ, що виникла через незгоди між Росією та низкою інших країн-членів з 2003 року, негативно вплинула на її здатність ефективно діяти в політичній і військовій сферах. Росія неодноразово ігнорувала вимоги організації, зокрема щодо виведення своїх військ із Грузії та Придністров'я згідно зі Стамбульськими угодами 1999 року, звинувачуючи ОБСЄ у застосуванні подвійних стандартів і неврахуванні особливостей окремих держав, при цьому загрожуючи виходом з організації.

Позиція Росії щодо європейської безпеки ґрунтується на розмежуванні військово-політичної сфери і гуманітарних питань. Для російської влади гасло «захист населення» часто використовується як прикриття агресивних дій. Існує відомий вислів російського президента, який закликає військових ховатися за цивільними як за «живим щитом». Натомість західні країни дотримуються доктрини, що військова сила має застосовуватися виключно для захисту прав людини, підтримки свободи і демократії, включно з можливими гуманітарними інтервенціями.

Ця фундаментальна розбіжність у мотиваціях і стратегічних підходах, а також суперництво за сферу впливу, призводять до втягування міжнародних інституцій, у тому числі ОБСЄ, у складну геополітичну гру. Вона активізує практику використання давніх конфліктів як інструментів зовнішньої політики окремих держав.

Щодо початку діяльності Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні з березня 2014 року, її ключовим завданням було збирати інформацію, готувати звіти про безпекову ситуацію, фіксувати факти, зокрема конкретні інциденти на місцях. Спостерігачі працюють із широким колом населення – від посадовців усіх рівнів до представників громадянського суспільства, етнічних і релігійних спільнот, місцевих громад. Головна мета місії – сприяти зниженню напруженості й активізувати діалог між усіма залученими сторонами.

Мандат СММ ОБСЄ, започаткований 21 березня 2014 року, поширюється на всю територію України, включно з Кримським півостровом. В цей самий день, коли Росія офіційно анексувала Крим, вона підтримала цей мандат як член ОБСЄ, що створило юридичну основу для діяльності місії в регіоні. Однак поки що немає відомостей про реальні кроки з розгортання місії в Криму. Тим часом кримськотатарські лідери активно обговорюють можливість залучення міжнародних структур до моніторингу прав людини на окупованому півострові і навіть пропонують створення окремої місії ОБСЄ,

яку, звісно, Москва навряд чи дозволить, але сам механізм залишається відкритим.

Протягом 2014–2015 років ОБСЄ займалася спостереженням і наданням рекомендацій, які, на жаль, не дали значущих результатів у врегулюванні конфлікту на Донбасі. Для підвищення ефективності організації потрібна глибока реструктуризація, розширення мандату, а також суттєва підтримка від головних міжнародних гравців і партнерських структур¹⁰⁵.

Враховуючи складнощі та суперечності в роботі ОБСЄ, важливо виділити ключові стратегічні напрями, які слід враховувати у 2016 році. Головні пріоритети діяльності Берліна на цей період – діалог, довіра і безпека, що відображає глибоке розуміння Федеративною Республікою Німеччина причин українсько-російського конфлікту. Водночас реалізація цих концепцій потребує врахування низки важливих нюансів.

Росія через свої інформаційні ресурси намагається спотворити сприйняття конфлікту, подаючи його як внутрішній український конфлікт і наполягаючи на діалозі між українською владою та проросійськими сепаратистами. Проте штучність цього протистояння очевидна, і врегулювання можливе лише після повного виведення російських військ і озброєння з Донбасу. Відновлення офіційних переговорів між державами має відбуватися виключно за умови виконання Росією всіх положень Мінських угод.

Політичне врегулювання є єдиним шляхом розв'язання конфлікту, однак встановити довіру між сторонами складно, особливо якщо згадати події, що сталися після підписання Мінських домовленостей, зокрема захоплення Дебальцевого. Жоден із пунктів домовленостей на той час не був виконаний у повному обсязі, що породжує сумніви щодо прозорості та безпеки виборів за умов, коли агітацію ведуть сумнівні сили, а надійного захисту виборців немає.

¹⁰⁵ Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*, 2024, № 1(32), с. 239–252.

Для подолання цієї безпекової проблеми, найбільшої після завершення «холодної війни», німецьке головування в ОБСЄ має забезпечити баланс між існуючими механізмами (Мінський процес, «нормандська четвірка», консультації США та РФ) та новими підходами, зокрема посиленням залученням ООН, ЄС і НАТО. ОБСЄ може виступити координатором між усіма сторонами, а Берлін – взяти на себе роль лідера. Німеччина неодноразово висловлювала прагнення сформувати нову європейську систему колективної безпеки, адже вирішення конфлікту на Донбасі неможливе без спільного бачення майбутнього і принципів мирного співіснування.

Нинішня практика, за якою Росія використовує ОБСЄ як інструмент політичних торгів, вимагає змін. Спеціальна моніторингова місія, хоч і офіційно підтримується Москвою, фактично блокується в окупованих районах, а контроль за українсько-російським кордоном під контролем бойовиків неможливий. Пристрої спостереження ОБСЄ можуть легко відключатися представниками так званої «ДНР». Для ефективної роботи місії необхідне цілодобове спостереження на всьому кордоні, оскільки саме через невідконтрольні ділянки РФ постачає бойовикам зброю, паливо і війська. Така підтримка Кремля свідчить про відсутність зацікавленості в мирі на Донбасі.

Дипломатична діяльність Берліна має враховувати як оптимістичні, так і песимістичні сценарії, передбачати запасні плани, особливо у контексті проведення місцевих виборів у частині Донецької і Луганської областей. Питання розширення місії ОБСЄ, зокрема направлення поліцейської місії для контролю виборів, наразі викликає дискусії. Хоча Росія офіційно підтримує посилення місії, вона погоджується лише на діяльність на лінії розмежування, водночас блокуючи роботу на кордоні. Ініціативи України щодо розміщення баз ОБСЄ на окупованих територіях залишаються заблокованими в «нормандських» переговорах.

Крім позиції РФ, поліцейська місія стикається з проблемами через відсутність консенсусу серед інших членів ОБСЄ. Заяви лідерів ДНР і ЛНР про готовність відкривати вогонь по озброєних представниках місії

виключають ризик для країн-учасниць, а бюрократичні складнощі в організації можуть значно відтермінувати початок її роботи.

Запропонований Заходом план врегулювання конфлікту ускладнюється відсутністю готовності сторін до компромісів. Тиск Німеччини, Франції та США на Україну буде посилюватися, зокрема через фінансову підтримку. Однак найбільша загроза полягає у відтермінуванні вирішення питання безпеки до післявиборного періоду, що відповідає інтересам Росії щодо легалізації сепаратистських анклавів у політичній системі України.

Таким чином, для ОБСЄ конфлікт на Донбасі залишається серйозним викликом, який вимагає збалансованого використання потенціалу організації для врегулювання українсько-російського протистояння і формування основ майбутньої системи європейської безпеки. Для України важливо, щоб ОБСЄ і надалі ефективно виконувала функції стримування агресії через спостереження і інформування міжнародної спільноти про реальний стан справ. Успішна реалізація Мінських угод здатна повернути ОБСЄ роль гаранта безпеки в Європі та, найголовніше, принести довгоочікуваний мир на українську землю.

3.3. Позиція ЄС та НАТО щодо конфлікту на сході України

Північноатлантичний альянс висловив найрішучіший осуд повномасштабної військової агресії Росії проти України, назвавши її найсерйознішою загрозою безпеці євроатлантичного простору за останнє покоління. НАТО вимагає від Кремля негайного припинення військових дій, повного виведення армії РФ з території України та переходу до дипломатичного врегулювання. Уникнення прямої ескалації з Росією залишається ключовим пріоритетом, тому держави-члени Альянсу виключають можливість введення військ до України або запровадження безпольотної зони. Підтримка української сторони зброєю та технікою реалізується національними урядами союзників поза рамками колективного

механізму НАТО. Для запобігання подальшій експансії РФ, Альянс зміцнив східний фланг, наростивши військову присутність і розміщення техніки у прикордонних регіонах.

Із початком вторгнення РФ у лютому 2022 року НАТО скликала кілька позачергових зустрічей – зокрема міністерських та саміт на вищому рівні. Лідери підтвердили, що агресія Росії є найнебезпечнішим викликом безпеці з часів «холодної війни», закликавши припинити наступ і повернутися до меж, визнаних міжнародним правом. Учасники підтвердили тверду відданість колективному захисту (відповідно до Статті 5), непохитну єдність Альянсу та рішучість протистояти порушенням світового порядку з боку РФ. НАТО засудило рішення москви про визнання квазіреспублік на Донбасі та наголосило на підтримці легітимної української влади – Президента, Верховної Ради та Кабміну. Альянс також нагадав про свою політику «відкритих дверей» для нових членів, попри тиск з боку Росії у грудні 2021 року припинити розширення на Схід. Ці вимоги були відкинуті і Сполученими Штатами, і Альянсом.

Постачання озброєння та економічний тиск у вигляді санкцій здійснюються окремими державами-членами НАТО за межами організаційного мандата Альянсу. НАТО підкреслює свій оборонний характер і не прагне вступу у збройний конфлікт із Росією. Пропозиції щодо закриття неба над Україною були відхилені, аби уникнути можливої ескалації до ширшого регіонального чи навіть глобального протистояння. Попри це, НАТО чітко попередила РФ, що будь-яке застосування хімічної або ядерної зброї спричинить серйозні наслідки. Стратегія Альянсу балансує між демонстрацією сили, утриманням від загострення та підтримкою країн-союзників. Окремі країни надали Україні військову, гуманітарну та нелетальну допомогу, а також взяли участь у координації таких поставок. У квітні 2022 року було ухвалено рішення про посилення підтримки Києва та партнерів Альянсу, зокрема Грузії та Боснії і Герцеговини, а також

поглиблення взаємодії з державами Азійсько-Тихоокеанського регіону, такими як Японія, Австралія, Південна Корея та Нова Зеландія.

Україна не входить до складу НАТО, хоча в 2008 році їй було надано політичну обіцянку членства у майбутньому. Водночас український президент Володимир Зеленський визнав, що офіційне прагнення до вступу наразі відкладається через позицію низки членів Альянсу, які остерігаються конфлікту з Росією. Києву не був запропонований План дій щодо членства, який є обов'язковим етапом вступу. Проте Альянс продовжує дотримуватись принципу відкритості до нових членів відповідно до Статті 10 Північноатлантичного договору. Україна почала взаємодію з НАТО ще у 1991 році, а у 1994 приєдналася до програми «Партнерство заради миру». З 1997 року діє Комісія Україна – НАТО, що курує інтеграційні процеси та реформування сектору оборони. Україна бере участь в операціях Альянсу – зокрема, під час евакуації з Кабула українські спецпризначенці вивезли десятки осіб. У 2020 році Київ отримав статус партнера з розширеними можливостями¹⁰⁶.

В умовах повномасштабної агресії РФ НАТО масштабно посилила оборону східного крила. До регіону були перекинуті підрозділи Сил реагування НАТО – мобільних міжнародних контингентів. Станом на 2022 рік у регіоні перебувають понад 40 тисяч військових під прямим командуванням НАТО, понад 130 винищувачів та 140 кораблів. США додатково перекинули в Європу 15 тисяч солдатів, збільшивши загальну присутність до 100 тисяч військовослужбовців. 24 березня було оголошено про створення ще чотирьох бойових груп у Болгарії, Румунії, Угорщині та Словаччині, довівши їх загальну кількість до восьми, що вважається найбільшим посиленням оборони НАТО за останні десятиліття. Секретар Альянсу Єнс Столтенберг заявив, що планується довгострокове постійне розміщення сил на сході. Після

¹⁰⁶ Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*, 2024, № 1(32), с. 239–252.

анексії Криму у 2014 році НАТО вже переглядала свою стратегію стримування, а на Варшавському саміті 2016 року були створені перші чотири бойові групи в Польщі, Латвії, Литві та Естонії¹⁰⁷.

На пленарному засіданні 1 березня 2022 року, після звернення Володимира Зеленського, Європарламент ухвалив резолюцію на підтримку України та Альянсу. В ній підкреслюється важливість єдності ЄС і НАТО у протидії агресії Кремля, а також підтримка зміцнення оборонного потенціалу Альянсу. Парламент закликав держави ЄС нарощувати оборонні бюджети, підвищувати ефективність спільних зусиль у межах ЄС та посилювати безпековий компонент НАТО. У 2021 році Європарламент схвалив резолюцію про стратегічне партнерство між ЄС і НАТО, наголосивши на необхідності тісної співпраці у відповідь на загрози спільній безпеці¹⁰⁸.

У 2023–2024 роках позиція Європейського Союзу та НАТО щодо війни Росії проти України залишалася рішучою, послідовною та безкомпромісною. Обидві структури не лише продовжили вже існуючу підтримку Києва, але й значно активізували політичну, військову та фінансову допомогу. Посилення російських атак, зокрема на критичну інфраструктуру та цивільні об'єкти, сприяло тому, що у Брюсселі та штаб-квартирі НАТО вважали за необхідне розширити масштаби спротиву агресору.

У 2023 році Альянс підтвердив свою прихильність до оборони кожного дюйма території союзників та зміцнив військову присутність на східному фланзі. У липні відбувся саміт НАТО у Вільнюсі, на якому ухвалено рішення про створення нового пакету довгострокової підтримки для України, який передбачав багаторічну допомогу у сфері безпеки, тренування українських військових та зміцнення оборонної індустрії. Хоча Україні знову не надали План дій щодо членства (ПДЧ), Вільнюська декларація підтвердила, що

¹⁰⁷ Щипанський П. В., Леонтович С. П., Сотник В. В. Міжнародна допомога партнерів як одна з економічних складових перемоги. *Актуальні питання національної безпеки і оборони*, 2022, № 2, с. 27–31.

¹⁰⁸ Звернення Президента України Володимира Зеленського на пленарному засіданні. *Офіційний сайт Президента України*. 1 березня 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/>

«майбутнє України – в НАТО», що було чітким сигналом політичної підтримки з боку союзників. Також були ухвалені рамки нового формату взаємодії – Ради Україна–НАТО, яка замінила попередню Комісію, що дозволило Києву впливати на рішення в межах Альянсу на рівні рівноправного партнера.

На практичному рівні, низка держав-членів НАТО, зокрема США, Велика Британія, Німеччина, Польща, Нідерланди та Франція, значно розширили обсяги поставок озброєнь. Україна почала отримувати сучасні системи ППО, зокрема німецькі IRIS-T, американські NASAMS, а також бронетехніку і далекобійні ракети. Окремо варто відзначити рішення про передачу танків Leopard 2, Abrams і Challenger, яке стало символом переходу від обережної допомоги до підтримки, орієнтованої на перемогу України. У 2024 році в деяких країнах розпочалося навчання українських пілотів на винищувачах F-16, а Данія та Нідерланди погодились передати Києву ці літаки, хоча процес передачі розтягнувся у часі через логістику й тренування.

Європейський Союз у 2023–2024 роках також нарощував зусилля на дипломатичному та економічному фронтах. Були ухвалені нові пакети санкцій проти Росії, спрямовані на обмеження оборонно-промислового комплексу РФ, експорт високотехнологічних товарів, а також на енергетичну сферу. ЄС також активно працював над замороженням російських активів і створенням правових механізмів для їхнього подальшого використання на потреби повоєнного відновлення України.

Фінансова допомога Україні з боку ЄС досягла рекордних обсягів: у лютому 2024 року Європейська рада ухвалила рішення про виділення пакета підтримки на 50 мільярдів євро до 2027 року і це стало сигналом довгострокової солідарності з Києвом. Крім того, ЄС створив спеціальну програму оборонної підтримки, завдяки якій країни-члени змогли компенсувати витрати на надання зброї Україні. Розширилася і участь України в ініціативах у сфері оборони, таких як Європейський оборонний фонд та спільні програми досліджень і розробок.

У 2024 році також відбулася подальша консолідація політичної підтримки. Під час численних зустрічей, зокрема самітів ЄС, G7 та саміту «Мирна формула України» у Швейцарії, європейські та євроатлантичні лідери підкреслювали важливість збереження єдності та послідовного тиску на Росію. Водночас спільна позиція полягала в тому, що жодні компроміси не можуть передбачати поступок у питанні територіальної цілісності України. Мир можливий лише на умовах, які відповідатимуть принципам Статуту ООН.

Отже, у відповідь на масштабну агресію Росії проти України ЄС та НАТО зайняли послідовну, принципову й рішучу позицію, яка поєднує політичну підтримку, військову допомогу та економічний тиск на агресора. НАТО, залишаючись оборонним союзом, зосередила зусилля на стримуванні Росії, посиленні східного флангу та наданні партнерам, зокрема Україні, допомоги поза межами прямої військової участі. Європейський Союз, у свою чергу, активізував фінансову й санкційну політику, підкріпивши її дипломатичною єдністю та програмами довгострокової підтримки Києва. Попри складну безпекову ситуацію, обидві структури демонструють стратегічну єдність, наголошуючи на непорушності територіальної цілісності України та необхідності дотримання міжнародного права як основи майбутнього миру.

ВИСНОВКИ

1. Проведений аналіз наукових джерел та теоретичних підходів свідчить про багатогранність і комплексність проблеми участі міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів на прикладі ситуації в Україні. Вітчизняні науковці зосереджують увагу переважно на внутрішньодержавних правових і безпекових аспектах, тоді як зарубіжні дослідники часто розглядають конфлікт у контексті ширших геополітичних процесів і міжнародних відносин. Важливим фактором є міждисциплінарність підходів, що сприяє глибшому розумінню політичних, правових і гуманітарних вимірів проблеми. Джерельна база, яка включає офіційні документи, політичні заяви, міжнародні угоди та аналітичні матеріали ЗМІ, забезпечує всебічне та обґрунтоване дослідження, що дає змогу адекватно оцінити роль і ефективність міжнародних організацій у підтримці стабільності й миру на Сході України в період з 2014 по 2024 рік.

2. Понятійно-категоріальна база та методологічний підхід до вивчення воєнних конфліктів і ролі міжнародних організацій, зокрема ООН, дозволяють комплексно осмислити природу сучасних збройних протистоянь. Воєнний конфлікт виступає як багатогранне явище, що охоплює різноманітні форми і масштаби насильства, а його регулювання неможливе без правових норм і механізмів міжнародного співробітництва. Аналіз ключових понять – агресії, територіальної цілісності, миротворчості – та їх застосування в контексті реальних кризових ситуацій, зокрема російсько-української війни, вказує на складність і неоднозначність функціонування міжнародних інститутів. Попри значну роль ООН у підтриманні миру та гуманітарній допомозі, існуючі політичні бар'єри і структурні недоліки часто обмежують її здатність ефективно реагувати на виклики глобальної безпеки.

3. Миротворча діяльність залишається ключовим інструментом міжнародного співтовариства для забезпечення стабільності в регіонах,

охоплених конфліктами. Вона постійно еволюціонує, відповідаючи на нові виклики та загрози у глобальній системі безпеки. Незважаючи на досягнуті успіхи, сучасні миротворчі операції стикаються з низкою проблем – від відсутності політичної згоди сторін до складності у збереженні нейтральності та ефективному застосуванні сили. У цьому контексті принципи добровільної згоди, неупередженості та обмеженого застосування сили залишаються основою легітимності й ефективності миротворчих місій. Самі по собі зусилля ООН не можуть повністю забезпечити стійкий мир. Їх результативність значною мірою залежить від підтримки міжнародної спільноти, залучення місцевих акторів, наявності політичної волі та міжсекторальної взаємодії. Тому подальший розвиток миротворчої діяльності потребує гнучких стратегій, комплексного підходу до розв'язання конфліктів та посилення співпраці між усіма зацікавленими сторонами з метою побудови тривалого і справедливого миру.

4. Миротворча діяльність ООН у XXI столітті зазнала глибоких концептуальних та структурних трансформацій у відповідь на зміну природи сучасних конфліктів і зростання складності міжнародної безпекової ситуації. Відмова від суто класичної моделі миротворчості на користь багатокомпонентного підходу, що включає запобігання конфліктам, підтримку миру, миробудівництво та постконфліктну реконструкцію, стала ключовим етапом у реформуванні діяльності Організації. Як засвідчують приклади місій в Ефіопії та Еритреї, Дарфурі та Малі, ефективність миротворчих операцій значною мірою залежить від політичної волі сторін конфлікту, координації між міжнародними та регіональними структурами, а також забезпечення належного фінансування, мандату та матеріально-технічної бази. Однак навіть за умов багатосторонньої підтримки ООН стикається з низкою викликів – від обмеженого доступу до територій до політичного тиску з боку держав.

5. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) посідає ключове місце серед міжнародних інституцій, що опікуються питаннями

запобігання та врегулювання конфліктів. Її унікальний формат співпраці, який базується на принципах консенсусу, рівноправності та всебічного підходу до безпеки, дозволяє ефективно реагувати на виклики сучасного світу. Завдяки широкій мережі інституцій, польових місій та інструментів, ОБСЄ не лише сприяє стабілізації кризових регіонів, а й підтримує постконфліктне відновлення, розвиток демократичних інститутів, дотримання прав людини та верховенство права. Досвід ОБСЄ доводить, що миротворчі місії є ефективними лише за умов чіткого мандату, політичної волі учасників та тісної координації з іншими міжнародними акторами. Саме здатність поєднувати превентивну дипломатію, моніторинг, медіацію й допомогу у реформах робить цю організацію цінним гравцем на міжнародній арені, зокрема й у контексті українського конфлікту. У майбутньому потенціал ОБСЄ як платформи діалогу та стабілізації залишатиметься затребуваним, адже виклики глобальної та регіональної безпеки набувають усе складнішого характеру.

6. Участь Європейського Союзу та НАТО у врегулюванні конфліктів на сучасному етапі демонструє комплексний, багаторівневий та динамічний підхід до забезпечення міжнародної безпеки. ЄС, використовуючи переважно дипломатичні, гуманітарні та інституційні інструменти, зосереджується на довготривалій стабілізації, відновленні інституцій, підтримці верховенства права та розвитку демократичних структур. НАТО, у свою чергу, забезпечує стримування агресії, зміцнення обороноздатності країн-партнерів і проводить операції з підтримки миру, застосовуючи військовий потенціал Альянсу. Обидві організації не лише реагують на існуючі конфлікти, а й активно впроваджують механізми попередження криз – через моніторинг, профілактичну дипломатію, навчання та підтримку місцевих структур. Особливу цінність має їхня взаємодія, яка дозволяє скоординовано протидіяти гібридним загрозам, забезпечувати ефективну відповідь на кризові ситуації, зберігаючи при цьому легітимність та дотримання норм міжнародного права.

7. Діяльність Організації Об'єднаних Націй у контексті конфлікту на сході України відіграє важливу роль у підтримці миру, безпеки та наданні гуманітарної допомоги постраждалому населенню. Незважаючи на значні політичні виклики, зокрема блокування ініціатив у Раді Безпеки через право вето, ООН продовжує сприяти дипломатичним зусиллям і координувати діяльність різних гуманітарних агенцій. Завдяки комплексній роботі установ ООН, таких як ОСНА, ЮНІСЕФ, ВООЗ та УВКБ, здійснюється координація допомоги, що покликана пом'якшити гуманітарні наслідки конфлікту та підтримати найбільш уразливі категорії населення. Моніторинг прав людини через місію ОНСНР забезпечує незалежне спостереження за ситуацією та формує основу для міжнародної реакції.

8. Роль ОБСЄ у врегулюванні конфлікту на сході України є надзвичайно важливою, проте водночас надзвичайно складною через низку геополітичних, організаційних і безпекових викликів. Організація виконує ключову функцію моніторингу та сприяння діалогу між сторонами конфлікту, хоча обмежені повноваження та складна міжнародна ситуація значно ускладнюють ефективність її діяльності. Враховуючи вплив російської агресії, недостатню підтримку окремих учасників та перешкоди в роботі спеціальної моніторингової місії, ОБСЄ потребує реформування і більшого міжнародного сприяння для посилення своєї ролі. Водночас її подальша діяльність має бути спрямована на забезпечення стабільності, дотримання Мінських домовленостей і створення умов для політичного врегулювання конфлікту, що є необхідним кроком до відновлення миру і безпеки в регіоні та формування нової системи європейської безпеки.

9. У відповідь на масштабну агресію Росії проти України ЄС та НАТО зайняли послідовну, принципову й рішучу позицію, яка поєднує політичну підтримку, військову допомогу та економічний тиск на агресора. НАТО, залишаючись оборонним союзом, зосередила зусилля на стримуванні Росії, посиленні східного флангу та наданні партнерам, зокрема Україні, допомоги поза межами прямої військової участі. Європейський Союз, у свою чергу,

активізував фінансову й санкційну політику, підкріпивши її дипломатичною єдністю та програмами довгострокової підтримки Києва. Попри складну безпекову ситуацію, обидві структури демонструють стратегічну єдність, наголошуючи на непорушності територіальної цілісності України та необхідності дотримання міжнародного права як основи майбутнього миру.

Отже, міжнародні організації відіграли неоднозначну роль у спробах врегулювати конфлікт на сході України в 2014-2022 роках. Провідними напрямками їхньої діяльності було поєднання посередництва, гуманітарної допомоги та моніторингу. Діяльність міжнародних організацій виявилася обмеженою через складність конфлікту, притаманний йому гібридний характер, наявність і переплетіння геополітичних інтересів різних сторін, відсутність єдності у підходах до врегулювання конфлікту та недостатність інструментів, що вплинуло на ефективність зусиль міжнародних організацій. Їхня діяльність була необхідною, але виявилася недостатньою задля досягнення сталого миру.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

Документи глав держав та урядів

1. Воєнна доктрина України. Затверджено указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. *Ліга-закон*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U555_15?an=1/
2. Стратегія воєнної безпеки України. Затверджено Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. *Президент України: офіційна сторінка*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>
3. Історія участі збройних сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки // *Міністерство оборони України*. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/istoriya-mirotvorchoidiyalnostizbrojnii-sil-ukraini.html>

Договори та документи міжнародних організацій

4. Статут Організації Об'єднаних Націй : прийнятий 26 черв. 1945 р. на Конференції в Сан-Франциско. *Офіційний вісник України*. 2006. № 37. С. 249–278.
5. Управління ООН з прав людини в Україні презентувало доповіді щодо поводження з військовополоненими та загальної ситуації з правами людини в Україні. *Організація Об'єднаних Націй в Україні*. 24 березня 2023 р. URL: <https://ukraine.un.org/uk/>
6. Agreement for peace and reconciliation in mali resulting from the Algiers process. *Peace agreements*. 2015. URL: <https://www.peaceagreements.org/wview/1365/Accord%20Pour%20la%20Paix%20et%20la%20Reconciliation%20au%20Mali%20-%20Issu%20du%20Processus%20d%27Alger>

7. Conclusions European Council. European Council meeting (20 and 21 March 2014). *European Council*, 2014. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/20-21/>
8. Decision No. 1162 Extension of the mandate of the OSCE special monitoring mission to Ukraine. *OSCE: official page*. 2015. No. 1044. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/144996.pdf>
9. Deterrence and defence. *NATO: official page*. 2022. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_133127.htm
10. Dos Santos Cruz, C. A., Phillips, W. R. & Cusimano, S. Improving Security of United Nations Peacekeepers: We need to change the way we are doing business. *UN*, 2017. URL: https://digitallibrary.un.org/record/1479770/files/improving_security_of_united_nations_peacekeepers_report.pdf
11. European Council conclusions on the Russian military aggression against Ukraine, 24 March 2022. *European Council*, 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/25/european-council-conclusions-on-the-russian-military-aggression-against-ukraine-24-march-2022/>
12. Latest from the OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (SMM). *OSCE: official page*. 2018. URL: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/390236>
13. Meier L. D. OSCE Peacekeeping – Conceptual Framework and Practical Experience. *OSCE Yearbook 2016*, pp. 149-163. URL: https://ifsh.de/file/publication/OSCE_Yearbook_en/2016/Meier-en.pdf
14. More than 300 million people globally need humanitarian assistance and protection. *UNOCHA*. URL: <https://www.unocha.org/>
15. NATO's military presence in the east of the Alliance. *NATO*, July 08, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/su/natohq/topics_136388.htm
16. OHCHR. Office Of The United Nations High Commissioner For Human Rights. URL: <https://www.iso.org/organization/6354886.html>

17. Operations and missions: past and present. *NATO: official page*. 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm
18. Організація з безпеки та співробітництва в Європі/ Бюро з демократичних інститутів і прав людини. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/1/546560_0.pdf
19. Peace Support operations AJP-3.4.1. *North Atlantic Treaty Organization: official website*. URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-PeaceSupport.pdf>
20. Prevention and Mediation. *United Nations: official website*. URL: <https://dppa.un.org/en/prevention-and-mediation>
21. Unanimously Adopting Resolution 2202 (2015), Security Council Calls on Parties to Implement Accords Aimed at Peaceful Settlement in Eastern Ukraine. *United Nations: official page*. 2015. URL: <https://www.un.org/press/en/2015/sc11785.doc.htm>
22. Resolution №1674. *United Nations: official page*. URL: <https://undocs.org/ru/S/RES/1674%282006%29>
23. Resolution №2202 Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements. *United Nations: official page*. 2015. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/043/71/PDF/N1504371.pdf>
24. Resolution 2295 (2016) adopted by the Security Council at its 7727th meeting, on 29 June 2016. *UN Security Council*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/833195?ln=en>.
25. Resolution 2391 (2017) adopted by the Security Council at its 8129th meeting, on 8 December 2017: *UN Security Council*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/1326090?ln=en>
26. Resolution 2531 (2020) adopted by the Security Council on 29 June 2020. *UN Security Council*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3870256?ln=en>
27. Statement of the Secretary General on the temporary evacuation of OSCE staff from Ukraine. *OSCE: official page*. 2022. URL: <https://www.osce.org/secretary-general/512953>

28. Terminology. *United Nations: official website*. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/terminolog>
29. The Challenges of Peacekeeping in the 21st Century. *United Nations Department of Peacekeeping Operations*, 2015. URL: <http://archive.ipu.org/splz-e/unga04/peacekeeping.pdf>
30. United Nations. UN Human Rights in Ukraine. 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/countries/ukraine/our-presence>

Виступи, звернення, промови державних і політичних діячів

31. Звернення Президента України Володимира Зеленського на пленарному засіданні. *Офіційний сайт Президента України*. 1 березня 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/>
32. Звернення Президента України Володимира Зеленського на зустрічі міністрів закордонних справ ЄС. *Офіційний сайт Президента України*. 9 травня 2025 р. URL: <https://www.president.gov.ua/>

Публікації ЗМІ

33. Генасамблея ООН засудила вторгнення Росії та закликала негайно вивести війська з України. *Європейська Правда*, 2022, 2 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/2/7135096/>
34. Миротворча місія на Донбасі: що підказує Україні світовий досвід. *Європейська правда*, 2016, 18 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/03/18/7046393/>
35. Jett D. Why UN Peacekeeping Missions Fail. *The Globe Post*, 2019. URL: <https://theglobepost.com/2019/08/01/un-peacekeeping/>
36. “Zelensky wants OSCE monitors to be honest when record violations in Donbas”. *Interfax-Ukraine*, 2019, 16 September. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/general/613466.html>.

Довідкові, статистичні видання

37. Multilateral Peace Operations. SIPRI. Database. URL:
<https://www.sipri.org/databases/pko>
38. Peacekeeping Tables and Charts. *Global Policy Forum*. URL:
<https://archive.globalpolicy.org/security-council/peacekeeping/peacekeeping-data.html>
39. Peacekeeping Operations Fact Sheet. *UN Peacekeeping, 2019*. URL:
https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/pk_factsheet_09_2019_english_1.pdf
40. Peacekeeping Fact Sheet October 2021. *UN*. URL:
<https://peacekeeping.un.org/en/data>

Література

Монографії, підручники, посібники

41. Андросова Т.В., Кот О.В., Козуб В.О. Міжнародні організації: навчальний посібник. Харків: ХДУХТ, 2018. 235 с.
42. Бернадський Б.В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.
43. Громовенко К.В., Грушко М.В., Мануїлова К.В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів. Одеса: Юридика, 2023. 132 с.
44. Козак Ю.Г., Ковалевський В.В., Кутайні З. та ін. Міжнародні організації: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 440 с.
45. Кресін О. В., Савчук К. О., Проценко І. М. Міжнародно-правові засади миротворчої діяльності міжнародних регіональних організацій у контексті відновлення територіальної цілісності України: Наукова записка / Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ. 2019. 12 с.
46. Лук'янова О.М. Міжнародні організації: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2021. 76 с.
47. Луук ван Мідделаар. Нова політика Європи: десять років політичних криз / пер. О. Паніча. Київ: Дух і Літера, 2021. 408 с.

- 48.Скрипник О.М. Історія міжнародних організацій: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 226 с.
- 49.Філіпчук В. Міжнародна миротворчість та війна на сході України: чи є точки дотику? *Превентивна дипломатія, миротворчість, підтримка миру та миробудівництво у врегулюванні «українського конфлікту»*. Київ. 2016. Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). 42 с.
- 50.Boutellis A. MINUSMA's 2021 mandate renewal in uncertain times. *EPON. Norwegian Institute of International Affairs*, 2021.
- 51.Coning C. de, Detzel J., Hojem P. UN Peacekeeping Operations Capstone Doctrine. Report of the TfP Oslo Doctrine Seminar 14 & 15 May 2008, Oslo Norway. *UNOCHA*. URL: [https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/DPKO%20Capstone%20doctrine%20\(2008\).pdf](https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/DPKO%20Capstone%20doctrine%20(2008).pdf)
- 52.Durand L. How Did the Brahimi Report Improve the Effectiveness of UN Peacekeeping Operations? University of Queensland, 2011.
- 53.NATO: Mobilization on all Fronts / ed. by Sabine Lösing. URL: <https://www.dielinkeeuropa.eu/kontext/controllers/document.php/678.e/1/f6f6.ac.pdf>
- 54.Sebastián S. & Gorur A. U.N peacekeeping & host-state consent: how missions navigate relationship with governments. Washington D.C: Stimson Center, 2018. URL: <https://reliefweb.int/report/world/un-peacekeeping-host-state-consent-how-missions-navigate-relationships-governments>
- 55.Tanner F. The OSCE and peacekeeping: track record and outlook. *Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg (IFSH)*, Centre for OSCE Research. 2022. 10p. URL: <https://repository.graduateinstitute.ch/record/299848>

Статті

- 56.Білоцький С.Д. Міжнародно-правове регулювання миротворчої діяльності ЄС. *Порівняльно-правові дослідження*, 2009, № 2, с. 56-61.

- 57.Ганчо Т. Робота спеціальної моніторингової місії ОБСЄ на Донбасі та її українська критика. *Ольвійський форум – 2024 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми міжнародних відносин : глобальний та регіональний аспекти: XXI Міжнар. наук. конф. 20–23 черв. 2024 р., м. Миколаїв: тези. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. С. 38-40.*
- 58.Ганчо Т. Діяльність ООН із захисту прав людини під час конфлікту на сході України (2014–2022 рр.). *Роль міжнародних організацій в світовій системі колективної безпеки (до 80-річчя від початку діяльності ООН) (25 квітня 2025 року).* Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2025 р. С. 52-56.
- 59.Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин. *Український історичний журнал*, 2006, № 5, с. 186-199. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186
- 60.Горюнова Є.О. Кримський аспект антиросійських санкцій Європейського Союзу. *Гілея: науковий вісник*, 2018, № 135, с. 403-407.
- 61.Гуменюк Б. Новітні тенденції та чинники трансформації світового порядку. *Historia localis. Historia globalis. Студії на пошану Андрія Кудряченка:* відпов. ред. Василь Ткаченко. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», Інститут історії України Національної академії наук України, 2024. С. 709, 716
- 62.Гурковська Н. Механізми ООН з захисту прав людини в контексті формування адекватного суспільного запиту за відповідальність за воєнні злочини. *Експертний центр з прав людини*, 2024, 3 січня. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mekhanizmy-oon-z-zakhystu-prav-liudyny-v-konteksti-formuvannia-adekvatnoho-suspilnoho-zapytu-za-vidpovidalnist-za-voienno-zlochyny/>
- 63.Жукорська Я. Історія виникнення та становлення миротворчої діяльності ООН. *Часопис Київського університету права*, 2020. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/605/577>.

- 64.Закірова С. Правове регулювання миротворчих операцій ООН: terra incognita? *Громадська думка про правотворення*, 2018, № 11 (155), с. 12–20. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3719:pravove-regulyuvannya-mirotvorchikh-operatsij-oon-terra-incognita&catid=8&Itemid=350
- 65.Зигор М. Активізація діяльності України в ООН у період незалежності. *Політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку*. 2013. № 2. С.3
- 66.Козюпа В. Проведення миротворчих операцій: виклики сучасної миротворчої діяльності. *Консенсус*, 2023, № 1, с. 163-177.
- 67.Кресін О.В. Загальні засади проведення миротворчих операцій ООН. *Судова апеляція*, 2018, № 4, с. 111-124.
- 68.Кресін О.В. Механізми ухвалення рішень ООН у сфері миротворчості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2018, № 3, с. 6-11.
- 69.Кресін О.В. Міжнародно-правове регулювання миротворчої діяльності ООН. *Правова держава*, 2019, Вип. 30, с. 383-391.
- 70.Лакішик Д.М. Протидія світової спільноти анексії Криму й війні на Донбасі: форми, напрями, перспективи. *ІВІ НАН України*, 2019. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4653/1/Protydiia%20svitovoi%20spilnoty%20aneksii.pdf>
- 71.Латишева В., Бабіна В. Співробітництво України з міжнародними організаціями в умовах війни: проблеми, напрями та перспективи // *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 2023, т. 15, № 1, с. 149–157.
- 72.Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*, 2024, № 1(32), с. 239–252.

- 73.Манжола В. ООН в постбіполярному світі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. пр. Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2015, вип. 58, ч.1, с. 67-70.
- 74.Мартинюк В. «Перезавантаження ОБСЄ – випробування в Україні». *УНЦПД (Український незалежний центр політичних досліджень)*, 2016, № 19/743, 15 лютого. URL: http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=7:perезavantazhennya-obs-viprobuвання-vukran&catid=8&lang=ua&Itemid=201
- 75.Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Олійник Н. Р. Міжнародна допомога як основа повоєнного відновлення економіки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*, 2023, № 73, с. 93–102.
- 76.Моренчук А. Робочі механізми ООН у сфері миротворчості. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*, 2014, № 14, с. 69-74.
- 77.Перова Л.В. Проблеми міжнародно-правового регулювання миротворчих операцій ООН. *Держава та регіони, Серія : Право*, 2019, № 4, с. 186-191.
- 78.Перова Л.В. Міжнародно-правові аспекти превентивної дипломатії Організації Об'єднаних Націй. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*, 2019, Вип. 39, с. 162-165.
- 79.Пилипенко Я.С. Демаркація понять «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт» та «війна». *Вісник НТУУ «КПІ»*, 2017, № 1/2(33/34), с. 143–146.
- 80.Скрипник О. Миротворча діяльність ООН: витоки концепції наглядових операцій. *Європейські історичні студії*, 2020, № 16, с. 142-154. URL: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2020.16.11>
- 81.Снігир О. ОБСЄ в Україні: роль Росії, СЧММ та питання миротворчого контингенту. *Українська призма. Рада зовнішньої політики*, 2016, 14 жовтня. URL: <https://prismua.org/osce-ukraine-role-russia-smm-peacekeepers/>

82. Усатюк К. Роль ООН у врегулюванні конфлікту між Україною та Росією. *Соціальнополітичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців*, 2022, вип. 6, с. 87–92.
83. Фаді Б. Н. Миротворчі операції ООН: теорія і практика. *Проблеми міжнародних відносин*, 2015, вип. 10-11. URL: <http://vmv.kyumu.edu.ua/series/vipusk11-10/2.pdf>
84. Хонін В.М. Методологічні принципи теорії міжнародних відносин. стаття перша. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, випуск 127 (частина І), 2016, с. 106-107
85. Хорішко Л. С. Стратегічні комунікації України в контексті євроінтеграції. *Науковий журнал «Політикус»*, 2022. URL: http://politicus.od.ua/spec_2022/16.pdf
86. Шелест Г. Миротворість під час війни. Перспективи миротворчої діяльності України. *Українська призма*, 2018. URL: <http://prismua.org/миротворість-під-час-війни-перспекти/>
87. Щипанський П.В., Леонтович С.П., Сотник В.В. Міжнародна допомога партнерів як економічна складова перемоги. *Актуальні питання національної безпеки і оборони*, 2022, № 2, с. 27–31.
88. Autesserre S. The Crisis of Peacekeeping. Why the UN Can't End Wars. *Majalla*, 2018. URL: <https://eng.majalla.com/node/49141/the-crisis-of-peacekeeping>
89. Boyd-Barrett O. Ukraine Mainstream Media and Conflict Propaganda. *Journalism Studies*, 2017, № 8(18), p. 1016–1034.
90. Carvalho de G. What's the future of UN peacekeeping? *World Economic Forum*, 2015. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2015/02/whats-the-future-of-un-peacekeeping/>
91. Cross S. NATO–Russia security challenges in the aftermath of Ukraine conflict: managing Black Sea security and beyond. *Southeast European and Black Sea Studies*, 2015, 15(2), p. 151–177.

92. Ethiopia and Eritrea. *Global peace operations review*, 2015, April. URL: https://peaceoperationsreview.org/wpcontent/uploads/2015/04/2009_ethi_eri_mission_notes.pdf
93. Freyrie M. The United Nations in Mali: A New Approach to Peacekeeping? *The Strategy bridge*. February 11, 2019. URL: https://thestrategybridge.org/the-bridge/2019/2/11/the-united-nationsin-mali-a-new-approach-to-99peacekeeping?fbclid=IwAR1qxWPuvEvBTY0pJLXoFP-Rio12_KCII6Bo8_mj1xNhnj8yLOviV-5AM
94. Härtel A., Pisarenko A., Umland A. The OSCE's Special Monitoring Mission to Ukraine. *Brill*, 2021. URL: https://brill.com/view/journals/shrs/31/1-4/article-p121_121.xml?language=en
95. Hilde H. The Minsk Agreements and the OSCE Special Monitoring Mission. *Brill*, 2016, 27 (3–4), p. 342–357. URL: https://brill.com/view/journals/shrs/27/3-4/article-p342_342.xml
96. Furlow R. The Legacy of UNAMID and the Future of Hybrid Peacekeeping Missions. *Democracy in Africa*, 2021. URL: <https://democracyin africa.org/the-legacy-of-unamid-and-the-future-ofhybrid-peacekeeping-missions/>
97. Oleksiuk N. M. Principles of peacekeeping in NATO's legal framework. *Актуальні проблеми політики*, 2020, вип. 65, с. 153-159. URL: <http://app.onua.edu.ua/index.php/app/article/view/320/329>
98. Sarjoon A. The United Nations Peacekeeping Operations and Challenges. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, vol. 8, # 3, 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/338037775_The_United_Nations_Pea cekeeping_Operations_and_Challenges
99. The new horizon initiative United Nations peacekeeping for the 21st century. URL: https://cic.nyu.edu/sites/default/files/gowan_horizon.pdf
100. Vartanyan O., Lanz D. Preserving the OSCE at a Time of War. *International crisis group*, 2022. URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/eastern-europe/ukraine/preserving-osce-time-war>